

DPN 6578

बुद्धि चानक्य सार संग्रह BUDDHI CĀNAKYA SĀRA SANGRAHA

Title :

Run. No. 7303

Cat. No.

Micro. No.

Subject Ethics.

Religion : Hindu / Bauddha

Language : Skt. / New. / Nep. / Skt.- New. / Maith.- New. / New.- Nep. /

Size in cms. 31.3 x 12

Folios 51 Lines (in a page) 7

Compl. / Incompl.

Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor कालिप्रसाद बैद्य Kali Prasad Baidya

Date: NS / SS / VS / KS 1995

Ruler / place

भक्तपुर Bhaktapur

Script : New. / Dev. / Bhuj. / Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / paper / thiyasaphu /

Condition : fine / damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

B. ॐ नमः ॥ अति गरुडेशाय नमः ॥ उमागंगजं करारवक्त्रं गरुडेशं, भुजाक्वक्त्रं शोभितं धुमकेतु ॥
गते हारमुक्ता फलासोभिवन्तं, तमो ज्ञानरूपं गरुडेशं नमस्ते ॥ P.T.O.

c. इति श्री बुधरी चानव्व सार संग्रहे तृतीय सतकं समाप्तं ॥

इति सम्बत् १९९५ साल मीनी आवरा सुदी ८ रोज ४ मा. भक्तपुर मध्ये
तिवन्धे तोल वस्ते वैद कालि प्रसाद हो. लेखि सिद्ध गरेको हो ॥ ॥

30

25

15

10

5

0

CMTS.

5

10

15

20

25

30

35

५०
२५
१५
५
०
CMTS. 5 10 15 20 25 30 35

५० श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥ इमां गणेशं कर्णवत्तं गणेशं भुजाकंकनं शोभितं धुमुकेतुं गण
लेहारमुक्ताफलासोभितं नमो ज्ञानहृपंगणेशाय नमः ॥ १ ॥ गणेशे कदत्तं भुभंसर्वका
र्यं स्मरं संमुखं ज्ञानदं सर्वसिद्धिं ॥ मनंचित्तितं कार्यसिद्धिं भवन्तं नमो बुद्धिकांतं गणेशं
नमः ॥ २ ॥ करे पुस्तकं विकृतं विघ्नराजं चतुर्भिर्भुजा मेकदत्तं कवर्णम् ॥ इदं देवहृपंगणेश
द्विनाथं नमो भातचन्द्रं गणेशं नमः ॥ ३ ॥ सिंहे सिंदुरं कुंकुमहेमवर्णं भुभं मोदकप्री
यते विघ्नराजं ॥ महाशंकरं देदिकं धुमुकेतुं नमो गौरिपुत्रं गणेशं नमः ॥ ४ ॥ यथा देदिकं चानक
पादं विष्णुनाम तथा ध्यायते संकरं पापनासं ॥ यथा पूजितं शत्रुसोकविनासं तथा ध्या

यते संकरं वामभागं नमो विष्णुनासं गणेशं नमः ॥ ५ ॥ नमो गौरी अंगं मलोपनभूतं न
मो ज्ञानपतं नमो सिद्धिपतं नमो ध्यायते पूजितं रिद्धिपतं नमो ज्ञानपतं गणेशं नमः ॥
॥ ६ ॥ सदा सर्वदा ध्यायते मेकदंते सदा पूजितं सिंदुरं रक्तपुष्पं सदा मर्चितं चन्दनं कुंकुमा
क्तं सदा प्रीतिदुर्वा गणेशं नमः ॥ ७ ॥ भुजंगप्रयातं पथे देसु भक्ता प्रभाते पठे श्रद्धकाग्र
चिन्ता ॥ श्लेययांति विघ्नदिशो सोभयंतं ॥ नमो ज्ञानहृपंगणेशं नमः ॥ ८ ॥ इति श्रीशंकर
एवार्ज्यविरचितं श्रीगणेशभुजंगस्तोत्रसमाप्तिं ॥ भुभम् ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसर
स्वत्यै नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ पुण्यमपिशिरसा विष्णु त्रैलोक्याधिपतीं प्रभु ॥ नानाशास्त्रो

१० श्री धतं वक्षो राजनीति समुच्चये ॥ १ ॥ त्रैलोक्यका अधिपति श्री विश्वकर्म नमस्कार गणि-वा
 नकर्मसी श्वारो ज्ञानासासु माहे हि राजनीति आशागर्धन ॥ १ ॥ अधितैव मिदं शासु नोशा
 सेतितत्त्वतः ॥ धर्मोपदेस विनयं कार्याकार्य भुभा भुभं ॥ २ ॥ जो मनुष्यले योशासु पदि
 मात्र यो धर्म यो अधर्म यो कठिया काम यो घटिया काम हे योगर्तु यो नगर्तु भनि जान
 ला उपदेस दीना को सामर्थ होला ॥ १ ॥ तदहं संप्रवक्षामि नराणां हितकाम्यया ॥ येन प्रज्ञा
 प्रवर्द्धते मात्रैव हितकारीणि ॥ ३ ॥ मनुष्यको हितगर्ता कर्म चातक मधि श्वारो आज्ञा
 गर्धन जस्य मनुष्यारो योशासु पठ ला विचार गली तव आमाहे पोसना हे यो सासु रेषा

चानक
 २

सन्माहे योशासु रोपो ह्मपाद न ॥ १ ॥ मूल भुत्रं प्रवक्षामि चानको नतु भाषितं ॥ येन विज्ञा न
 मात्रेण सर्वज्ञत्वं हि जायते ॥ ४ ॥ चानक मधि श्वारो आक्रा पुत्रक न कर्हं दन हे पुत्र होसु
 न योशासु पथां देवि सवेन्यायेनीति धर्म अधर्म भुभ अधुभ जान्याहुं द ॥ १ ॥ पूर्वसि
 धोपदेसेन दुस्सासु भरणेन च ॥ द्विखता संप्रयोगेन परिउतो प्यवसीदति ॥ ५ ॥ पूर्वसि
 धक म उपदेशादिया को दुस्सास्वाहिराई गहनादिया को शत्रुसित प्रीती गमा को व्य
 र्थ हुं द जानी परिउत भयापनी ना सिंद ॥ १ ॥ गुनिभी सहसंपर्क परिउतैः सहसंकथा ॥
 कुलिभिः सह मित्रत्वं कुर्वाणो ना वसिदती ॥ ६ ॥ गुणिक मनुष्य सित संग गर्तु पंदितसि

३०
 २५
 ३
 तत्कथावाक्तीगर्तुः कुलवत्तसितमित्रलाउनु यतिगम्यापीदः त्योमनुष्यः केहेपतिविग
 र्देन ॥ ३॥ उन्मत्तानां भुजंगानां मद्यपानां च दंतिनां ॥ स्त्रिणां एजकुलानां च विश्वासेति
 गतायुषः ॥ ७॥ वक्रलासितः सर्पसंगः राजासंगः मतवालासंगः स्त्रिसंगः विश्वासगर्णा
 मनुष्यकोः आयुघटदहन् ॥ ८॥ वैरीनां सह विश्वासं यो न कर्तुमिच्छति ॥ स वक्षोग्रेषु
 संसृपं पतितप्रतिबुध्येते ॥ ९॥ वैरिसंगजो मनुष्यलो विश्वासगर्णः त्यो मानी स ह्यकातु
 पामा निपामा निदाई कन ह्यवात स्वस्यापीदः निदायाको बुद्धियला तस्तेहो ॥ १०॥ धनधा नानक
 न्यप्रयोगेषु विश्वासं ग्रहणे शुचः ॥ आहारे व्यवहारेषु त्यक्तं लज्जा सदा भवेत् ॥ ११॥ धनक ३

नगुरुसहस्रीपिता २

१०
 ५
 माइदामा येति किसानगर्दामा व्यवहारगर्दामा आहारगर्दामा राज्ञानमानु ॥ १॥ नगुरु
 सहस्रीमाता ॥ यस्तारेति महाधोरं सन्सारेदधिदुस्तारं ॥ १०॥ गुरुजतिका आमामपनिदेन वा
 वापनिदेन कथानभन्या वावा महतारिलेता जन्ममात्रादिछन् गुरुलेता सन्सारसमुद्रता
 रिदिछन् तस्य अर्थ गुरुवदोदुन् ॥ १॥ मातागंगा समतिर्थः पितापुष्करमेव च ॥ गुरुकेदारसम
 तीर्थः मातागंगा पुनपुनः ॥ ११॥ आमामभन्या गंगातिर्थजस्तैदुन् वावा भन्यापुष्करतिर्थज
 तैदुन् गुरुभन्या केदारतीर्थजस्तैदुन् आमालाईवारंवारं गंगाजैमानु ॥ १२॥ विद्यामृपंकु
 हपानां क्षमाहपतप्रश्चिनां ॥ केतिकलानां स्वरूपं नारीरूपं प्रतिव्रता ॥ १३॥ कुरुपिकेहप

१५५ विद्याहो तपश्चिको हृषक्षमाहो को किरको हृषस्वाहो सिजातिको हृषप्रतिवृता धर्महो ॥ १॥
 नचविद्यासमो वन्द्यु नवव्याधिसमो रिपु ॥ नचापत्यसमस्मेहो नचदेवात्पारं वलं ॥ १३ ॥ विद्या
 ४ जतिको थुलो आफ्रा भाई मित्रदै न रोग जतिको शत्रु अर्को दै न छोए जतिको पियारो अर्को दै न
 देव जतिको वलीयो अर्को दै न ॥ १४ ॥ विद्या प्रवादिनो मित्रं भार्य्या मित्रं गृहे सुख ॥ आतुरस्यो स
 धमित्र धर्म मित्रं पात्रय ॥ १५ ॥ पादेशको मित्र विद्याहो घाको मित्र स्वाहिहो रोगको मित्र
 औषधिहो पालोकको मित्र धर्महो ॥ १६ ॥ दुराधीता विरव विद्या अजीर्ण भोजनं विरव ॥ विरव
 जोसिदी दुस्प वधस्प ताहो विरव ॥ १७ ॥ अभ्यास हो घापदि पछाको विद्या पनि विरव ॥ १८ ॥

१५६ दं गाल भयापदि दाजूर भाई पनि विरव हुन्छ नपचाई खायापदि अन्न प्रति विरव हुन्छ १५७
 लाई ताहो सिप पनि विरव हुन्छ ॥ १९ ॥ अनाभ्यासै हुता विद्या नित्य हासै हुता सिप ॥ कुर्वि र्ये न
 हतं क्षत्रं भूतयो र्वै हतो नृप ॥ २० ॥ अभ्यास हो घापदि पछाको विद्या पनि नाडिंछ सधै
 हास्यापदि स्वाहिनासिंछ कूर्यघटियापया घेत नासिंछ मंत्रिघटिया भया राजा कन
 नासिंछ ॥ २१ ॥ यस्य पुत्रो न विद्वांशो न भूरो न च पंडित ॥ अंधकारं कुरुंत तस्य नस्त चन्द्रे वस
 र्वे ॥ २२ ॥ जस्को छोए बुद्धि वन्न पनि भयेन परिउत पनि भयेन तस्को कुरा अहोरोहो च
 न्द्रमान भयाका एत्रिजस्तो ॥ २३ ॥ सर्वेदिपको चन्द्र प्रभाते रवि दीपक ॥ त्रैलोक्यदिपको

३०
 २५
 ५
 ४
 धर्म सुपुत्रं कुलदीपकः ॥ १८ ॥ एत्रिको दीपश्च चन्द्रमा हो दितको दीपश्च सूर्यो हो कुलको दी
 प सुपुत्र हो ए हो त्रेलोक्यको दीप धर्म हो ॥ १९ ॥ जनेता च पनेता च यस्य विद्या प्रयदति ॥ अन्न
 दाता भयंदाता पंचैते पिता स्मृता ॥ २० ॥ आ पूजन्मातुम् पालनागर्ण्या विद्यापहातुम्
 अन्नदानुदित्या भये मा रक्षागर्ण्या इपाचजनावावाभंनु ॥ २१ ॥ गुरुपति राजपति मित्रपति
 तथैव च ॥ पतिमाता स्वमाता च पंचैते माता स्मृता ॥ २२ ॥ गुरुकास्त्रि एजाकास्त्रि मित्रवावा
 कास्त्रि आफ्रस्त्रिका आमा आफ्रजन्मातुम् इपाच गोष्ठिकन आमा भन्नु ॥ २३ ॥ लालयेत्पंच
 वर्षाणि दशवर्षा निता दयेत् ॥ संप्राप्तेषो दशवर्षे पुत्रमित्रं समाचरेत् ॥ २४ ॥ पाचवर्षसम्प्र

३०
 २५
 २०
 १५
 १०
 ५
 ०
 ५२
 हो एकन लालनागर्नु दशवर्षसम्प्रतादुतागर्नु लोहवर्ष भयापदि पुत्रकन मित्रके
 भानु ॥ २५ ॥ लालना दहवो दोखा तादना दहो गुणा ॥ तस्मात्पुत्रं च शिष्यं च तादयेत्तुला
 लयेत् ॥ २६ ॥ हो एकन सिष्यकन आफ्रसुससंग वेलन दिया वदो वैगुन कुंछ तस्का एण
 ले हो एकन शिष्यकन तादनागर्ण्या वदो गुण कुंछ ॥ २७ ॥ इति रभ्या सयो स्यातां प्रजाया किं प्र
 योजन ॥ तावुभौ यदि न स्यातां प्रजाया किं प्रयोजन ॥ २८ ॥ जस्म नुष्यका विद्या पठनुमा
 ईद्व्यभ्यास दत्त तस्का ज्ञान भयापनिक्या न भयापनिक्या जस्का पठनुमा ईद्व्यभ्या
 स दुवै दैनत तस्को ज्ञान भयापनिक्या गर्ला ॥ २९ ॥ पुत्रास्तु विविधैसास्त्रै नीयो ज्ञासततं वुधै

१५० नीतिज्ञावृद्धि संपन्ना भवन्ति खलु प्रजिता ॥ २४ ॥ ज्ञानि मनुष्या लोको रक्षक न सास्त्रपटु न शूरा
 २५ सुजात्या भयापीडि नितिज्ञा न्दधन् वृद्धि कुं दन् सर्वलोकलोमान्ये गच्छन् ॥ पथ पुत्र कि
 १५५ मा लस्य मपथो भारवाहक ॥ पथ तपस्जितो राजा पथ पुत्रो दिने दिने ॥ २५ ॥ चानकः कृषि
 १५५ श्वालो व्याक्रा पुत्रकन भंदधन् हे पुत्र हो पद पद दधि लोको लो राजालो मान्य गच्छन् न प
 १५५ ह्यां दधि भारि को कुरु र ह लो जो तु पला ॥ १॥ गुणेषु त्रियता यत्न कि मातो पै प्रयोजनं वि
 १५५ क्रियं तं न द्या एषा पि गावर्ध र विवर्जित ॥ २६ ॥ भला मनुष्य लो गुण शिकनु अला शिन दु
 १५५ नु गुण न दु न्या मनुष्य लो गहना लाया पनि थु लो दु दे न अर्थात् कस्व हो भन्मा वृद्धि गई

१५५ कन गला मा द्य ए लो ई द्रिया पनि मो ल मि ह्यै त ॥ १॥ न र स्या भरणं हृपं हृप स्या भरणं गुण ॥
 १५५ गुण स्या भरणं ज्ञान ज्ञान स्या भरणं क्षमा ॥ २ ॥ मनुष्य को गहना हृप हो हृप को गहना गुण
 १५५ हो गुण को गहना ज्ञान हो ज्ञान को गहना क्षमा हो ॥ गुणं पट्ट सिमा हृपं सिरां पट्ट सिमा
 १५५ कुलं ॥ सिद्धि पट्ट सिमा विद्या भोगं पट्ट सिमा धनं ॥ २८ ॥ हृप हृकि भनि न स्वधनु गुण हृकि
 १५५ भनि स्वधनु कुल हृकि भनि न स्वधनु शिरा स्वभाव हृकि भनि स्वधनु विद्या पट्टा को हृ
 १५५ कि भनि न स्वधनु सिद्धि हृकि भनि स्वधनु सिरा स्वभाव हृकि भनि स्वधनु धन हृकि भनि
 १५५ स्वधनु खानु सुवाडनु क्यागर्ध भनि हो धनु ॥ अगुन स्य हतं हृपं अ सिरा स्य हतं कुलं ॥

३०
 २५
 १५
 ७
 अधी असिद्धिश्च हता विद्याः अमो गस्पहतं धनं ॥ २२ ॥ गुणान् कृत्वा को ह्यप्यर्थ हो सिलान् कृत्वा
 को कुर्यादर्थ हो सिद्धिन् कृत्वा को विद्यावैर्थ हो दानभोगनगर्त्वा को धनव्यर्थ हो ॥ २३ ॥
 न भूखायेते ह्यं शिलां भूखायेते कुर्या ॥ सिद्धिं भूखायेते विद्याः भोगं भूखायेते धनं ॥ २४ ॥
 ह्यको गहना गुण हो कुर्याको गहना सिला स्वभाव हो विद्याको गहना सिद्धि हो धनको गह
 ना दानभोग हो ॥ सुकुर्याजो जयेत कंन्या पुत्रं विद्या सुजो जयेत ॥ व्यसने जो जयेत पुत्र मित्र
 धर्मणि जो जयेत ॥ २५ ॥ कंन्यादि नुव्ये सकुर्यामा द्यो एक न सानै देवि शास्त्रमाला उनु श
 नुकन विपतिमाला उनु मित्रकन धर्ममाला उनु ॥ नात्तु च शिखरमेत नातिनिग्र

१०
 ५
 ०
 स्मातलं ॥ व्यवसाये सहयानां नातिघारे प्रहोदधि ॥ २६ ॥ उपार्ये रोता सुमेह पदतपनि अ
 र्गो दैन पातात्पनि गैहो दैन समुद्रपनि पारु न सकिं दू तस्कारण ज्ञानिजन ले उद्यम
 न द्योदनु ॥ श्लोके न च तदर्थे न पादने का क्षे न वा ॥ अवध्यादिव संकुर्या दानार्थे य
 न कर्मसु ॥ २७ ॥ अदि न गरी येक श्लोक भयापनि एक चारु एक गोटा अक्षर भयाता
 पति सदा अदि न गरी पद्या तव विद्या पाईद ॥ यो जनाने सह श्राणि वृजं न्याति पिपी
 लिका ॥ अगद्वै न ते यो पि पदमेकं न गच्छति ॥ २८ ॥ अभ्यासन द्यो दि हि च पदि किमि
 हापनि ह जा र्को जो जन जान सकिं आरस्य भयापदि गहदपदि भयापनि कतै जान स

३५ किं देन ॥ ॥ शनै रथा शनै विद्या शनै पर्वत माहृहा ॥ शनै धर्म श्रुता मश्रु व्यायाम श्रु श
नै शनै ॥ ३५ ॥ धन कमा उदा मा येति कि सान गदा मा विद्या पदुदा मा पर्वत चरुदा मा वि
ज्ञा गी काम पुग्द दत् चोदो गप्या ले कुदै न ॥ ॥ गुहृ शुक्ल खया विद्या पुक्को ल धनेन
वा ॥ अथ वा विद्या यां विद्या चतुर्थे नो परा भवत् ॥ ३६ ॥ विद्या पार्तु न योति न्यो कले
मात्र हुद् क्य क्य भन्या गुहृ का सवा गी अथ वा धन दी कन कित विद्या ले विद्या सा
तिकन ई चार थो कले मात्र हुद् ॥ ॥ एकाक्षर प्रदातां योगुहृ ता भिमं त्येते ॥ स्वान जो
निसतंगत्वा चाण्डालो ष्य पि जायते ॥ ३७ ॥ एक गो द्वा अक्षर सिका उन्या भया पनी जो गु

पाना

ह मा दे न सये जो निकु कुर भै फे री चाण्डाल भै जन्म हुद् ॥ ॥ पुस्त कं प्रत्ये यो धीतं ना धितं
गुहृ सं नि धी ॥ न शो भवत् स भाम थो जाडु गर्भ इ व सि यं ॥ ३८ ॥ गुहृ क्षौ न प हि शु पैं ले पोस्त
क मात्र हे रि प ह्या को विद्या जाडु का वात दो ए जन्मा या को स भामा सो भित हुदै न ॥ ॥ शिर
प शो ले म ना रा स्य प हि उ ते मित्र संग्रह ॥ अचो र ह रि नि विद्या पंचै ते अक्ष यो नि धी ॥ ३९ ॥ सी
प सि खाई न अना रा स्य न भै सा सु प हु नु मित्र तु ल्या उ नु येति थो क व सु चो ले प नि चो रि
ले जानु स किं दे न अक्ष य भाण्डा ॥ ॥ न हि जन्म नि ज्ये ष्ठ त्वं ज्ये ष्ठ त्वं गुण मु च्ये ते ॥ गुणा
गुण त रं या त्ति पयो द धि द्य ते य था ॥ ४० ॥ जन्म को अथो रो अथो न भ नु गुण रो पो अथो

हुं ह्र कस्य भक्त्या दुर्गा दहि माको घृजस्तो ॥ किंकुले न विसालेन गुणवान् पूजितो नर ॥ ध
 नुर्वै सविश्रुदोपि निर्गुणो किं करिष्यति ॥ ४१ ॥ वडा कुलमा जन्म भयाले कथां हुं ह्र गुण ज्ञान न भ
 यापदि धनुर्वै श राजा का कुलमा जन्म भयातपनि निर्गुनी को केहि प्रयो जन दैन ॥ किंकुले
 न विसालेन विद्या हीनस्तु यो नर ॥ अकुलीणोपि विद्वंसे देवतैरपि पूज्यते ॥ ४२ ॥ कुलवत्त
 मात्र भयाले कथा प्रयो जन ह्र विद्या न भयापदि विद्या भयात अकुली भयापनी देवता मै
 मांद ह्र न ॥ नावाथि च भवे द्विद्या यावत्पारं न गच्छती ॥ उतिर्ने च गच्छे पारे नो काया किं प्र
 योजने ॥ ४३ ॥ विद्या ए स मुद्र को नाउ य कै हो समुद्र न त हिं ज्पा हा संभ नाई वाहि ह्र समुद्र

तयार्पादि नार्त्तिको कथा प्रयोजन छ ॥ गुणा सर्वत्र पूज्यते पितृवंशो निरर्थक ॥ वासुदेव न
मस्यंति वसुदेव न ते जना ॥ ४४ ॥ समस्तार्त्तिमा गुण पूजा गच्छन् वावु द्यो ए भन्या हो कुं दैन
श्री कृष्ण को वावु वसुदेव को पूजा कसै हो गै दैन ॥ गुणा कुर्वन्निदुरेत्वं दुरेपि वसतो सतां ॥
केतकि गंधमाघ्राय स्वयं गच्छति रत्नपदा ॥ ४५ ॥ गुनी कमनुष्य ताठा वस्या तार्पनि सज्ज
नमनुष्य हृद्बहिः पुग्दछन् केतकि फुलका वासना पाई कन भवरा बहिः पुग्दछन् तसै हो
॥ विद्या त्वं च न पत्वं च न हितु रूप पराक्रम ॥ स्वदेस पूजितो एजा विद्या सर्वत्र पूजयेत् ॥
॥ ४६ ॥ एजा को ह विद्या जां न्या को वो वर पराक्रम कुं दैन एजा कन मान् आफ्ना एजे भिन्न वि

१०

१०

आजान्याकनत. सर्वेथार्डिमा. मान्येगर्धन. तस्कारणलेविद्याथुलोहो ॥ एकेनापिसुपुत्रेण
विद्यायुक्तेनसाधुना ॥ फलंपुह्रवसिंहेन. चन्द्रेनैवप्रकास्यते ॥ ४७ ॥ सुपुत्रविद्यावत्तसाधु.
एसापुह्रवसिंघले. एकैपुत्रलोपनि. चन्द्रमालेणप्रकासगम्यते. फलंकोप्रकाशगर्धन ॥
विद्यायाभाजनंकश्चित्कश्चिद्व्यस्यभाजनं ॥ उभयोभाजनैकश्चित्कश्चित्तोभयभाजनं ॥ ४८ ॥
कोहिमनुष्यविद्याकाभादाघन. कोहिमनुष्यधनकाभादाघन. कोहिमनुष्यदुर्वैथोकघन.
कोहिमनुष्यदेउदुर्वैथोकघन ॥ नर्मटिफलिनोवृक्षा. नर्मटिगुणिनोजना ॥ शुष्क चानक
काष्ठंचमूर्खंच. भिद्यतेनैवमन्यते ॥ ४९ ॥ फलफल्पाकोमूखनुहिह. सर्जनमनुष्यपनि

नमृतकुंद. शुक्याकोकाथर. मूर्खिवरोवर. वदभा. नमृतकुंदैत ॥ नहिकर्माणिचत्वा
रि. संध्याकालेप्रयोजयेत् ॥ आहारमैथुननिद्रा. तथास्वाध्यायतेवच ॥ ५० ॥ एतिचार्यो
कंकाम. संध्याकारमानगर्नु. कयाक्याभन्या. आहारसुसंभोग. निद्रापाथगर्नु ॥ आहा
राजायतेयाधि. गर्भाकुरश्चजायते ॥ अराक्ष्मीकश्चसर्पायां. सपाथादायुषक्षये ॥ ५१ ॥
संध्याकारमाखायातेगिहुंद. सुसंभोगगम्याकुपुत्रजन्मीह. निद्रागम्याधननासंहुंद
पाथगम्याआयुघट्टदघन ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञापहोमपरायेण ॥ आशिर्वादपरेनित्यं.
सर्वराजपरेहित ॥ ५२ ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञान्या. जपहोमक्रियाज्ञान्या. आशिर्वादिदेरहन्त्या

५५१ येस्ताप्राह्मणकनराजाहोप्रेहितगर्नु ॥ प्राज्ञस्तिग्धोमहापात्राः शुद्रकर्मविवर्जितः ॥ वि
 ५५२ भुरेवपरित्यागिः समदुःखसमसुखे ॥ ५३ ॥ ज्ञानीकोमलसानुकामनगर्न्याः आपत्यर्दमात्प्रा
 गर्न्याः सुखदुःखवरोवर्मान्याः येस्ताकनराजातुल्याउनु ॥ कुरासीलगुणोपेतः सत्यधर्मप
 एयेन ॥ प्रविनप्रेसोदक्षोः एजाधक्षोविधियते ॥ ५४ ॥ कुरावंतः शिलावन्तः धर्मात्माः सत्यवादि
 यतुः विचक्षाणः क्षमावन्तः सर्वेसामर्थहोयुक्तभयाकोः येस्ताकनराजातुल्याउनु ॥ कुरा
 लनिर्गन्तुं ध्वं मप्रगर्भासदाजिवः ॥ अनायव्ययकर्तारं नाधिपत्यं नियोजयत् ॥ ५५ ॥ रिता
 हाः गुवायाः होभीः ॥ प्रज्ञानीः कपटिः नाहाकमाखर्चगर्न्याः एस्ताकनराजातुल्याउनु ॥

वानक
 ५५

मृतावतिहितो धीरुः सर्वरत्नपरिक्षकः ॥ शुचिः शुच्यवसाइशुः धर्माधक्षोविधियते ॥ ५६ ॥
 केहिजोकाजभयापनीः निदानगर्न्याः धैर्यवन्तः सर्वरत्नकोपीरक्षाजान्याः व्यवसायीः शुचिः
 यस्ताकनविचारितुल्याउनु ॥ आयुर्वेदकृताभ्यासः सर्वतप्रियेदर्शनम् ॥ आर्यशीलागुणो
 पेतः सखैद्योविधियते ॥ ५७ ॥ कालज्ञानवेदान्तजान्याः सर्वेसितमिल्याः शिलास्वभाववधि
 याभयाकोः एस्ताकनवैद्यतुल्याउनु ॥ पितृपीतामहोदक्षोः सासुशोमिलपाचकः ॥ शुचिश्च
 कथिनश्चैकः सुप्रकारप्रसस्यत्यः ॥ ५८ ॥ वायुवएज्जदेविचिक्षाणः शासुजान्याः मिथोर्गीरपक
 उन्माः एस्ताकनभान्यातुल्याउनु ॥ सकृदुक्तं हि तार्थं लघुहस्तोजिताक्षरः ॥ सर्वशासु

१०

१२

समा लोकी. सख लेखक उच्यते ॥ ५२ ॥ यकै वार सुनी मात्र अर्थ वृद्ध्या. चादो गरि लेखन्या. ए
 भ्राअक्षर गण उच्यते. सवै सासु जो न्या. यस्ता कन लेख कि भनु ॥ इकि ता कार तत्वज्ञ. वरावान्
 प्रिय दर्शनं ॥ अत्र मादि सदा दक्षे. प्रतिहार सउ च्यते ॥ ६० ॥ कामको अनुसार जान्या. वरिषो
 सवै सित मिलन्या. धेरै कु ए नगर्ग्या. यति चतु भयाका कन. धोका दाय्या तुल्याउनु ॥ ॥ स
 मर्थ कृत सासुज्ञ. पण्डित श्रुजिता श्रम ॥ धिर्य सौर्य गुणोपेत. सेनाध्यक्षो विधीयते ॥ ६१ ॥
 हर्ता कर्ता सामर्थ. समस्त शासु जो न्या. दिवक्षाए. परि श्रमन भयाको. धैर्य वत्त. शूरो. सस्ता
 कन काजितु ल्याउनु ॥ ॥ समस्त ह्ये शासुज्ञ. बाहुने सुपराजित. ॥ सौर्य धैर्य गुणोपेत ॥ अ

चानक
१२

श्राधेक्षो विधीयते ॥ ६२ ॥ सवै घोडा को परिक्षा जान्या. घोडा कुदाउनु सिपाय. शूरो. गुण
 वत्त. यस्ता कन असवारितु ल्याउनु ॥ ॥ मेधा विवाक्य तु प्राज्ञ. पण्यि तो पाक्षक ॥ धी
 रोय थोक्क वादिच. सख दु तो विधीयते ॥ ६३ ॥ बोलि वेस जां न्या. अर्का को मन वो धनागर्ग्या
 धैर्य वत्त. भयाका कु एज थार्थगर्ग्या. सस्ता कन. उकि ल्य थाउनु ॥ ॥ पार्थिव स्य च भ अ स्य व
 दामि गुण लक्षां ॥ येन संवर्द्धते राजा. भाण्डा गा स थै वच ॥ ६४ ॥ राजा ले सेवक को गुण लक्ष
 ण विचारि मा. ज श्रे एजा कन वढाउई. त्यो भण्डा गि गर्नु ॥ ॥ अत एव कुली नाना. दया कुर्व
 न्नि संग्रह ॥ आदि मध्य वसाने सु. नतेया संपति विक्रियां ॥ ६५ ॥ सस्ता ताह सित कु. लपत्त बोजि

30
25
15
10
5
0

CMTS. 5 10 15 20 25 30 35

७३

७३

काजमा लाउनु. त्यो मानिस कै फे पति विगर्देन ॥ ११ ॥ पणिते गुण सर्वे मूर्ख दोषा सुके वला ॥ तस्मा
मूर्ख सह श्रेण प्राज्ञ एकः प्रसस्यते ॥ ६६ ॥ ज्ञानि पणित मनुष्य देउ सवै थोक गुण फुंद ॥ तस
र्थः हजार मूर्ख छुदि. ज्ञानी जन एक ए जनु ॥ ११ ॥ प्राज्ञ नियोजे मानेनु. सति एत सुयोगुण ॥ यस
स्वर्ग निवास शु. पुष्कर शु. धनागम ॥ ६७ ॥ ज्ञानी जन कन काजमा लाया पछि. एजा कन तिनु गुण
प्राप्नुं छु. जस वं छु. स्वर्ग वास फुंद. लक्ष्मि वं छु ॥ ११ ॥ मूर्ख नियोजे मानेनु. त्रयो दो
खामहीयते ॥ अयस श्रार्थ नाश शु. न के पतनं कुवं ॥ ६८ ॥ मूर्ख कन काजमा लाया पछि.
एजा कन तीन्द्रोष प्राप्नुं छु. अवजस पार्नुं छु. लक्ष्मी ना सं फुंद. परत्र न कयास फुंद ॥ ११ ॥ त

बानक
७३

स्माद्भूमि स्वरे नित्यं धर्म कामार्थ वृद्धये ॥ गुण वंत निया जप ते गुन हीन विवर्जयत् ॥ ६९ ॥
तस अर्थः एजा रो धर्म काम धन वधाउना निमित्त. मंत्रि हे रि पछि. काजमा लाउनु गुण न
भया का कन छौ डनु ॥ ११ ॥ यत्किंचित् कुदृते भये. शुभं वा यदी वा शुभं ॥ तेन संवर्धते एजा सु
करी दुः कृते एपि ॥ ७० ॥ गुण वत्त मनुष्य कन काजमा लाया पछि. शुभ अशुभ काज. ज्यागो
एपनी एजा कन लक्ष्मि वं छु ॥ ११ ॥ यथा हेम पारि शद. ताप ता दन दे दने ॥ तथा पुहृष मप्ये
वं. कुल सिल न कर्मना ॥ ७१ ॥ जसै शुन को पारि श्वा. आगो मायो लि. काति घन रो थि चि हे दं छु
तसै गी कुल स्वभाव हे रि मनुष्य को पारि श्वा गर्नु ॥ ११ ॥ ज्ञात वं पु क्षो भत्या. वां धवा व्यसणा

७५

१४

गमं ॥ आपत्कारो तथा मित्रं भार्या च विभवक्षये ॥ ७२ ॥ सेवक नितिको नितिको काज मापठा
ई हेरु विपतिमा कंगालं दुंदामा सिआफा दकि दैन हेरु ॥ ७३ ॥ भत्या बहु विधा एजनु उत
माधम मव्यमा ॥ तं नियो ज्पाय था योग्य सि विधे स्ववक मसु ॥ ७४ ॥ निकान निका सेवक
धे रैत एका दनु तेस्मा भला मनुष्य कन भले काज माला उनु मंद कन मंदै काज माला उनु
मध्यम कन मध्यमै काज माला उनु ॥ ७५ ॥ आरा स्य मुरां कुरं स्त श्रं व्यसि मिनं शतं ॥ असंतु
सम भक्तं च त्यज्य द्रुत्य न एधिप ॥ ७६ ॥ अरु हिकु ए उ ए उ न्या र साहा दि चोरे गुवा म्या
असंतोषि यस्तो चाकर एजा हो द्दा दनु ॥ ७७ ॥ त्यज्य स्वामी न मत्पुत्रं मत्पुत्रं कपतं त्यज्य

चानक

१४

त ॥ रूपनाद विशेषज्ञ तस्मा श्रुत नासनं ॥ ७५ ॥ अती उमत्तरजा कन पति द्दा दनु कपनि ए
जा कन पती द्दा दनु यो काज नितिको यो काज नितिको भनि न जान्या कन पती द्दा दनु ॥ ७६ ॥ वाम
भार्या सुतो मूर्ख प्रेखको वाग्नि चारक ॥ निहम हो वन्धु वर्ग श्रु त्यज्य द्रुत्य महत्सुखं ॥ ७७ ॥ प्रि
तिन भया कस्त्रि अति मूर्ख भया कि छोरे अह्राया को नगर्मा सेवक यति थोक द्दा दि द्या
गुण हुं द ॥ ७८ ॥ नक श्रित कस्य चि मित्रं नक श्रित कस्य चि सिपिये ॥ कारण देव जायंते मित्राणि
रिपु वस्तथा ॥ ७९ ॥ कसै को को हि मित्र दैन कसै को को हि पि पाऐ दैन कार्य कारण मा शत्रु
पति हुं द मित्र पति हुं द ॥ ८० ॥ कार्यार्थि भजते लोका न लोक पारमार्थक ॥ वत्स क्षी रक्ष

७५१ वंशः परित्येजतिमातं ॥ ७८ ॥ आप्राकाजकानिमित्तसर्वेप्रेमकुंठः धर्मकानिमित्तको
 ७५ हिप्रेमदैतः फलभन्याः दुदथाक्यापदि गाईकनः वाद्यालेदोददम् ॥ ॥ कुतव्यसमितो नि
 द्राः अतः प्रस्यकुतो रती ॥ कुतसौख्यं दी दुस्यः दुर्जनस्य कुतः क्षमा ॥ ७९ ॥ जुवायाः धि
 नाया कननिन्द्राणां दैनः संतोखन भयापदि रतिकाहा होला ॥ ॥ तस्कास्य कुतो मायः दु
 र्जनस्य कुतः क्षमा ॥ व्यसासि एणं कुतः स्मेहः कुतसत्यचकामिनो ॥ ८० ॥ चोरसाईकाहामानः
 होलाः दुर्जनदेउ क्षमाकुं दैनः व्यसादेउ स्मेहः कुदेनः धिनायादेउ सत्यकुदेन ॥ ॥ दुर्वस्य व
 सोराजा वाला नां हुदितं वलं ॥ वलं सर्वस्य मोनत्वं ॥ चोएनां मम तं वलं ॥ ८१ ॥ नीर्वलियाकोव

चानक
 ७५

लो एजा होः बालाखको वलहुनुः मूर्खको वलनयोहि रहनुः चोको वलरावारी कुरागर्नु ॥ ॥
 व्याधितस्यार्थहीनस्यः सत्रुभिस्त्राशितस्य च ॥ हृदये लोकदग्धस्यः सुहृत् दर्शनमौख
 धं ॥ ८२ ॥ ऐगिकनः धननासभयाका कनः शत्रुलेदुःखदियाका कनः हृदयमा लोकलेदग्ध
 भयाका कनः औषधि इष्ट मित्रको मुखे हेनु ॥ ॥ आतुरे व्यशने प्राप्तेः दुर्भिक्षशत्रुविग्र
 हे ॥ एजादारे इमस्यानेवाः यतिहं तिसवाधवा ॥ ८३ ॥ ऐगिभै एह्यामाः दुःखभै एह्यामाः खानु
 नपाउं दामाः शत्रु शंगविरोधपय्यामाः यतिमाः आप्रासाथमा रहत्या कन भाई भनु ॥ ॥ भा
 वशुद्रिभनुष्यामां शतव्यसर्वकर्मसु ॥ भावेन चुम्बिताका त्ताः भावेन दुहितानना ॥ ८४ ॥

उधी

१६

मनुष्यरुहकेकेहिकाजगयापनीभावनालेभुद्रुंछभनिजानुकस्यभन्यास्त्रिकेमुखको
 पुम्यनक्याभावनालेगारिंदेदेरिकेमुखकोपनीपुम्यनक्याभावनालेगारिंदे॥॥नदेवो
 विद्यतेकाष्टेपाषातेनचमन्मये॥भावेसुविद्यतेदेवोतस्मात्भावमहतां॥८५॥काथमा
 पनिपुंगमापनिमातोमापनिदेवतादैजभावनामादेवतामादेवताछन्तस्कारणभा
 वनाचाहिंदन्॥॥सिष्यानांदेवताचार्यज्ञानमाचार्यदेवतादेवतायेधिताभर्तावा
 ह्मणांजनदेवता॥८६॥सिष्यकोदेवतागुरुगुरुकोदेवताज्ञानस्त्रिकेदेवतास्वामिसर्वेलो
 ककोदेवताब्राह्मण॥॥विपुंपश्ययथावंहिमाचार्यपस्यदेवतापृथीपस्ययथामाता

पानक

१६

गुरुकनदेवताकैमानु

मित्रंपस्ययेथाश्रुत॥८८॥ब्राह्मणकनअग्निहैमानुआमाकनपृथिवीहैमानुमि
 त्रकनपुत्रहैमानु॥॥गुरुग्निद्विजातीनांवरणांवाह्मणोगुरु॥पतिरेकोगुरुस्त्रिनां
 सर्वस्याभ्यागतोगुरु॥८९॥ब्राह्मणकोगुरुअग्निहोचौरैजातकोगुरुब्राह्मणहोस्त्रिकोगु
 रुआप्रास्वामिहोसर्वेलोककोगुरुअतितअभ्यागतहो॥॥उन्नमस्यापिवर्णास्यनीचोपिगु
 रुमागत॥पूजनिचोयथान्यायंसर्वस्याभ्यागतोगुरु॥९०॥उन्नमजातिभयापनिनीचजाति
 भयापनिअभ्यागतघरआयापदिपूजागर्नुपर्दक्यानभन्यासर्वेलोककोगुरुअभ्यागत
 हो॥॥देवतापूजयत्भक्त्याभक्त्यादानेनपूजयेयेत्॥शुद्रपूज्योपकारेणविप्राणामपि वं

१५१ धर्मै ॥ १२१ ॥ देवता पूजा गर्नु भावना हे सेवा गरि राजा रिकु उनु धन दी कन भुद्रि रु उनु उपका
 र गरि ब्राह्मण को पूजा गर्नु नमस्कार ॥ ॥ धर्म स्य मूल राजानां तपो मूल च ब्राह्मणा ॥ ब्राह्मणा
 यत्र पूज्यन्ते तत्र धर्म समा तना ॥ १२२ ॥ राजा को मूल धर्म हो ब्राह्मण को मूल तपस्या हो ब्राह्म
 ण कन आद र गरि राजा पूजा गर्नु ब्राह्म धर्म रहंछ ॥ ॥ आचार फल ते धर्म आचार
 फल ते धर्म ॥ आचार फल मा प्रीति ह्याचार हं त्यलक्षण ॥ १२३ ॥ नेम नेसा गी कन धर्म
 फल नेम नेसा गी कन धन पनी हुंछ नेम नेसा गी कन सर्वे फल पाईछ नेम नेसा ग
 १ ॥ कन मूल क्षण को नास हुंछ ॥ ॥ भोज्य भोजन शक्तिश्च एति शक्ति वल सिद्धि ॥ विभवो

वानक

१

१५२ धन शक्तिश्च नात्यस्य तप सं फल ॥ १२४ ॥ धान चीज संपूर्ण छ धाना को सामर्थ पनी छ दा
 न गर्ता को सामर्थ पनि छ यति थुलो तप स्याले फल पाईछ ॥ ॥ बाले चैव चरे धर्म मणि
 त्पं वरु जीवित ॥ फलानां मपि पक्कानां शाश्वतं पतनं क्रवं ॥ १२५ ॥ बाल विदे सि धर्म को चर्चा
 गर्दै रहनु यो संसार अनित्य छ कान भया पाया को फल यस्दी नख सुता भनि थाहा हुंदे
 न ॥ ॥ सदम्भश्च हतो धर्म क्रोधेनै वहतं तप ॥ अदृष्टं च हतं ज्ञान प्रमादेन हतं श्रुतं ॥ १२६ ॥
 अहंकार गर्व कन धर्म नास हुंछ ऐसा हा भया तप स्या को नास हुंछ दहन भया ज्ञान को
 नास हुंछ गुमानि भया पाई पछा को शास्त्र पनि नाश हुंछ ॥ ॥ अदि प्रे गो हतो मि हता भु

७५ श्री मातमाभया प्रजापतिधर्मातमाहुं ह् राजापापिभया प्रजापतिपापिहुं ह् तस अर्थ राजा
 लेभलो हुनु चाहिंद ॥ २ ॥ उद्यमं साहसं धैर्यं वरावधिपराक्रम ॥ खद्यपयेस्पतिर्हंति तस्य
 ७२ देवोपि संकित ॥ ३ ॥ उद्यमी साहसि वरावुद्धि पराक्रमी यतिगुणभयाकोमनुष्यदेवि देव
 तापनिदाहुं ह् ॥ ३ ॥ सामदानेन भेदेन क्रमेन च वलेन च ॥ सर्ववस्तु सदा शत्रुघातमीयोन
 एधिप ॥ सामदानभेदलो क्रमलो वरागारि वस्तुलाई कनपनी राजालो वदासत्रुको ना
 सगर्नु ॥ ४ ॥ पात्रेत्यागिगुणो रागि भोगे परिजने सह ॥ शास्त्रे वो धारलो जो धा नृपत्यपंच वानक
 लक्षणो ॥ पात्रहेरियागगर्नु गुणदेवि खुशि हुनु आप्ता परियावातुला भैषाया शास्त्र ७२

जात्या राजमाभुरो हुं ह् यतिपाच राजाका लक्षण हुनु ॥ ५ ॥ उत्तमप्रणिपातेन भुरे भेदे
 न जो जयेत् ॥ लुब्धमर्थप्रदानेन समतुले पराक्रम ॥ वदामनुष्यकन नमस्कारगारि
 हातलिन भेदगारि श्रएकतहातलिन धनदी सुद्रकन हातलिन ॥ ६ ॥ आत्मदिद्रुपरोद
 द्या भिक्षादिद्रुपास्पच ॥ गृहे तु र्वइवां गानी पाभावं च लक्षयत् ॥ आप्ता दुःख अ
 र्काकन न कहनु अर्काको दुःख आप्ता दुःख आप्ता दुःख आप्ता दुःख आप्ता दुःख आप्ता दुःख
 वाले आप्ता आप्ता लुकाया मै दोख कुरा गुप्त गर्नु ॥ ७ ॥ मनसा चित्रयत् कार्यं वचसान
 प्रकासयेत् ॥ मंत्रलक्षण गुधात्मा कार्यसिद्धि श्रुजायते ॥ केहिका जमापनि मनलो

30
25
15
9वीं चीताउनु मुखले प्रकाशन गर्नु मंत्र है गुप्तराखनु तव कार्य सिद्ध हुंछ ॥ ८ ॥ उपका
र गृहितेन शत्रुणा शत्रुमुधरे ॥ पादलाग्निकास्थेन काण्डकेनैव काण्डके ॥ उपकार
20 भन्याको शत्रुले गम्यापति हुंछ कस्व भन्या काण्डे भिन्याका काण्डेले कि किंछ ॥ ९ ॥ वहे
दमित्र स्कंधेन यावत्काले विवर्जयत् ॥ तथैव भागते काले भिक्षा घट भिवास्मनि ॥ १० ॥
आफ्रविपतिमा शत्रुकनपनिका ५ मा यहाउनु पर्छ ॥ आफ्रकाज पुग्या पर्छ ॥ भुं गा माघे
डाफो म्या है फोर्नु पर्छ ॥ १० ॥ हेजिका कतु फेहे मधुर किं न भाखसे ॥ मधुरे वद कल्पाणि वानक
लोकोयं मधुरं प्रिय ॥ ११ ॥ हेजि आसदा मधुर वचन बोला दिखरेत हुनु कयान भन्या मधुर 20

10
5
वचन बोला सवै पियारे होला ॥ ११ ॥ जिह्वा ग्रे वसते लक्ष्मी जिह्वा ग्रे मित्र बांधवा ॥ जिह्वा ग्रे
बंधनं श्यापि जिह्वा ग्रे मरणं कुर्वे ॥ १२ ॥ लक्ष्मी पती जिह्वा कान्तु माह ॥ इष्ट मित्र पति जिह्वा कान्तु
पामाह ॥ मरणं वन्धन पती जिह्वा कान्तु पामाह ॥ १३ ॥ प्रिय वाक्य प्रदानेन सर्वे तु ख्यं जिह्वं
क ॥ तस्मान्न देव ज्ञातव्या किं वा केन दारिद्र्यता ॥ १४ ॥ प्रिय वाक्य बोल्या पर्छ ॥ सवै प्राणि संतु सहुं
छन्त स मुर्थ कोहि ज्ञानी जन ले वचन को दारिद्र्य हुनु ॥ १५ ॥ अग्नि दोगदुश्चैव शास्त्र पा
णि धनापहा ॥ क्षत्र दार पहरि च वद्यत्य आतताईन ॥ १६ ॥ आगे सल्फाई न्या विषय सुवाउ न्या
अर्का को प्राण ले न्या सिहरण गर्मा सति थोक गर्मा लाई आतताई बोलाउनु ॥ १७ ॥ आ

५५ तत्ताईनमायात्री. मयिवेदातपाएग. ॥ जिघ्रानांतंजिघ्रान्सीया. नतेनवृहत्तु भवेत्. ॥ ॥ स
 स्ताम्यातताईकनता. वेदान्नज्ञान्यावाहृणभयातापति. मायापापलागैर्न. ॥ ५५ ॥ शास्त्रं
 २९ पालयतेनित्यं. सत्यधर्मपण्यण. ॥ नीर्जितपण्यैर्न्यानि. प्रतिधर्मनपालयेत्. ॥ एजाहो
 सदासर्वदासत्यधर्मगदैरहन्. ॥ ५६ ॥ पुष्यपुष्यविचिंभिया. मृदादेदोनकारयेत्. भासा
 काइवोगानी. यथाजानातिसाहतां. ॥ ॥ एजाहोमाहिनीजस्तोहुन्. कसोभन्माचाहिदा
 फुलातिपु. बोत्तनउवेहानु. तसैएजाहोपुजाएषिदंदगर्नुपर्द. ॥ ५७ ॥ मृष्टिमित्रमुदासीनम. यानक
 धममृष्टिमिदंगु. योनपुष्येतिमंदात्मा. सचसर्वज्ञास्यति. ॥ ॥ योडाकु. योमित्र. योउदा २९

सि. योमध्यम. योउपम. योगुद्भनिविचारगर्नु. शत्रुमित्रकोविचारनगम्यानसिंह. ॥ ५८ ॥
 मृतायेव्येकर्तारे. अनाथकलाहप्रिये. ॥ मृतायेसर्वभक्षाच. नासिधुंदिनस्यती. ॥ ॥
 आमदानिनोहेएवर्चगर्त्या. एजानभयाकादेसमा. रुगदागर्त्या. रोगकुंदाभासवैथोकखा
 न्या. चादेनासिद्ध. ॥ ५९ ॥ कःकाःलःकानिमित्राणि. कोदेशकोव्यागम. ॥ कस्याहं. काच
 मेशक्तिरितिचिन्तामुकुर्मुकु. ॥ ॥ कालभन्माकाक्याहो. देसभन्माकाक्याहो. चर्चकुन्मा
 काहो. लाभभन्माकाक्याहो. मकोकुं. मेएसामर्थक्याह. भनी. वास्वार्चीत्तनागर्नु. ॥ ६० ॥
 सिंहोदकं. वकादेकं. शिष्यचत्वारिर्कु. कुतान्. ॥ वायसात्यचशिष्यं. च. चतुश्चनसिुगिगर्द

१५ श्री भुसंतुस्तोभवेनितंस्तुष्टिणिशिष्यचगर्दभाक ॥ नविस्सार्द्धभारिवोक्त्यातातोचिस्वन
 २३ मांन्याथोरैभयापनीसंतोखमांन्यायोतिन ३ गुणगडाहकोलितु ॥ २३ ॥ विंदोतामे
 गुणप्रोक्तायसुकुर्यादिवक्षणा ॥ सज्येष्टेतिरिपुसर्वात् नज्येयश्रभविद्यति ॥ ॥
 यतिविस २० गुणजस्मनुष्यलेलियाकाधनयोविचक्षणा मनुष्यरो शत्रुकोनास
 गधनजाहागयो ताहाजितिकनआउंछन् ॥ २४ ॥ अमूर्खोयोमनुष्यातां मनुसतपूये
 तसा ॥ पारस्यैपकारेण पुसांभवतिविग्रह ॥ ॥ शानिमनुष्यले आक्रामनकादुःखआ
 नैमनमाभाधन् पारस्यपुपकारगरिसाधुगडागदैनन् ॥ २५ ॥ एकोदरपथग्रीवास

चानक
 २३

चरंतिमहानवा ॥ असाधूताविनस्यंति भैरुगडाईवपशिण ॥ ॥ दुईकपालएकपेतभया
 का भैरुगडापंशिसमुद्रमाचध्वंछन् गडागम्यामरिजान्याधन् तस्युर्थ आक्रसितग
 दानगर्त ॥ ३० ॥ वसनेसति कुर्वतियनकेनापिसंहति ॥ अदेवानगोपुदै पुरादासाधिर्य
 था ॥ ॥ विपतिपयापदि सानाजातक्षौभजनागीकनपनितार्नुपद श्रीएमचन्द्रकन
 गाहोपदामा वानभातु साथलीकनलंकासाध्याथा ॥ ३१ ॥ दुस्तंसागरंतिर्गा समग्रं
 वानवतं ॥ अद्रुतपूर्व एमेण सेतुबंधश्चसागरे ॥ ॥ योरैभयापदि सानारोपनि धुलोका
 जगधन् वानसदेवतोति श्रीएमचन्द्रलोसेतुवाध्याथा ॥ ३२ ॥ युयंशतवधंयंच विरेधंय

७५

२४

परस्परं ॥ परै एकं मयमानेन वयं पंचतस्ततः ॥ अथिष्टिराजाले दुर्जो धनक्षौ भददत्त
हे दुर्जो धनतिमिहे दुसये भाई हो ॥ हमी हे दुपाच भाई हो ॥ विरोध गरि र ह्या दो ॥ अर्कासित जु
धपी गवापीदि ॥ हमि शयेर पाच भाई हो ॥ ३३ ॥ हित्वा च पा मर्मणि कृत्वा वैरी मस्तंतक ॥
ग्यातयेः समतायात्रि येपी परये वच ॥ दाऊ भाई रुगदाग्योतपी निदातमा ॥ आप्ता ॥
फेहुं दु विना विना नैहुं ॥ ३४ ॥ चिताज्या मनुष्याणां मश्वाणां मैथुनं ज्वरा ॥ असौ भाग्यज्वर
स्त्रिणां वस्त्राणां मातपो ज्वर ॥ मनुष्यको ज्वर चिंता हो ॥ घोडा को ज्वर मैथुन हो ॥ स्त्रिको ज्वर
असौ भाग्य वस्त्रको ज्वर धाम हो ॥ ३५ ॥ अस्वाज्वर मनुष्याणां मनश्वाकाजिनं ज्वरा ॥ अमैथुन

वानक
२४

ज्वरा स्त्रिणां मश्वाणां मैथुनं ज्वरा ॥ धेरै चादो हि दुन्या मनुष्य चादो वुठो हुं दु ॥ मैथुनता
यापदि घोडा चादो वुठो हुं दु ॥ ३६ ॥ कस्ता वृत्ति पाधिना कस्ता वासानि रभया ॥ भूत पर
वीर्थ संयुक्त सर्व कस्ता दारिद्रता ॥ अर्काका अथित भै रहनु पयापीदि कस्त हो ॥ आश्र
मनहुन्या मनुष्यको कस्त हो ॥ अधी महा धनि पीदि कंगाल भयाको तो पति वदो कस्त हो
॥ ३७ ॥ अर्थितो याधितो मूर्ख प्रवासि परस्पवक ॥ जीवितो पि मृतं पंचै पंचै ते दुःख भागि
नि ॥ सदा धन तुल्या उनाको सुत्री गर्भा सदारोगि मूर्ख सदाको पदं लि ॥ अर्काको चा
कहियेति पाच जिउदा पति मयाको हुन ॥ अभागि हुन ॥ ३८ ॥ यो यत्र नित्य मायांति भुक्तं

30
25
15
10
5
0

५४

चाविदिनेदिने ॥ सतत्रसद्युतायांति यदि शक्तसयानर ॥ अर्काको घासदा जानुयानु
 गप्यापदि ॥ इन्द्रजतीको भयापनी हलुकाहुं ॥ ३२ ॥ पाएचपावसुच पापानं पास्त्रिये ॥
 २५ परसेचगहेवास शक्रस्यापिश्रीयंहेर ॥ अर्काको अंनखान्या अर्काको वसुलागुन्या पास्त्रि
 गमनगर्न्या अर्काको घासदाजान्या इन्द्रजतिका भयापनी अपमानहुं ॥ ४० ॥ असौ चो
 नीहुं नोनीहुं नोविद्वान् असौ चो पुत्रवान् असौ चो विधवां नारि पुत्रपौत्रप्रतिष्ठित ॥
 जानिभयात्त कंगारु भयापनी सोकछैन छोए भयाकामनुष्यकोपनि सोकछैन छोएना
 तिभयाका विधवास्त्रिकापनि सोकछैन ॥ ४१ ॥ पूज्यने विधवां धर्व नसरीएनिदेहित ॥

चानक

२५

चाण्डालोपिनाश्रेष्टो यस्यास्तिविपुलो धनं ॥ सर्वे लोको धनको मानगर्दन् प्रनुष्य
 कनकोहि मातगर्दन् धनिमहजान् भयात्त चाण्डालकनपनि मानगर्दन् ॥ ४२ ॥ धनमा
 हुपरं धर्मधनैसर्वप्रतिष्ठित ॥ जिवंति धनिनो लोको मतायेत्यधनानर ॥ ४३ ॥ श्रेष्ट
 धर्मभंनुयमहो धमजोद्ध धनैरो प्रतिष्ठागर्दन् तस्युर्थ धनीमनुष्य जिउदोहो नी
 र्धनीमनुष्य मया काजसैहो ॥ ४४ ॥ अतिसंपदमापेच भेतव्यं पतनादयं ॥ अच्युतसिख
 एमेहु सत्यं वज्रनिपातित ॥ अतिधनभयापदि स्वभ्राभनीदएउनुपर्द कस्यभन्या अ
 ग्लोपर्वतकनवजुलोखसा रह्यन्तसैहो ॥ ४५ ॥ कोभक्षोभक्षकोनित्यं कोसुखानिचोएनि

१५
 २६
 नं ॥ येस्य भार्या स्वसंतुष्टा कृतस्योत्सवं गृहे ॥ सर्वभक्षिकतः शुभशकाहादृतः सदा सु-
 गिकनसुखकाहादः जस्कोऽसि असेतो विदुः उक्तनकाहासुखहोला ॥ ४५ ॥ सुभिक्षं करव-
 को नित्यं सुखं नित्यं मरे गिता ॥ भार्या भर्तु वसायस्य तस्य नित्योत्सवं गृहे ॥ सुभिक्ष-
 का समयमांशेति गर्भाके सुखं दुःखं नित्यं गिकन सदा सुखं दुःखं सिद्धस्य भयाकाया मास-
 दा सुखं दुःखं ॥ ४६ ॥ सर्वपावसे दुःखं सर्वमात्मा वस सुखं ॥ सतादिद्या समासेन लक्षणां सुखं दु-
 खं योग ॥ अर्कको वसमा रहनु सर्वे दुःखं हो आकाश वसमा रहनु सर्वे सुखं हो सुखं दुःखं
 को लक्षणा य हि हो ॥ ४७ ॥ सुखं स्थानं तां दुःखं दुःखं स्थानं तां सुखं ॥ सुखं दुःखं मनुष्यानां

पानक
 २६

चक्रवर्ती रत्नते ॥ सुखका अत्रा मा दुःखं दुःखं दुःखका अत्रा मा सुखं दुःखं मनुष्याक-
 न सुखं दुःखं कुंभालका चक्रैः फिर्द दत्त ॥ ४८ ॥ वक्रभिः मूर्खसंघाते एवो मय भुवत्ति-
 भि ॥ द्वादयंति गुणा सर्वा नृ मेघै रिव दिवाकर ॥ मूर्खलोक सर्वे वा दुःखं भयाका हा उमा-
 गुणिक हे प्रयोजन मर्देन जस्ते धीसूर्य कन वा दत्ता ते देव्या मे दे पद दत्त ॥ ४९ ॥ असति स-
 ह संगेन कोन यां त्यधमा गति ॥ पयोपि सौ दिनि हस्ते मद्य पीत्ये विधीयते ॥ कुजा तिसि-
 तसंज भया पदि भलो मानी सुपनि कुजा तै वोला उद्ध कसो भन्त्या सुदिनी ले दुद वो किरण-
 यापनी एक सी हो भंदिन ॥ ५० ॥ असत्संपर्क दोरेन अधमा यांति साधव मार्गस्ति मिर

१५० दोखेन समोपि विसमायते ॥ असाधुसितसंगभयापीछे साधुपनि असाधुहुंछ कसेभं
 ३) म्या अह्माएलेछोप्यापीछे समवातोपनि विसमदेधिंछ ॥ ५१ ॥ उत्तमैसहसंगेन कोनघेति
 समुंनति ॥ मूर्खीसुनानिधायेंत्ये ग्रंथितैकुसुमैसह ॥ भलासितसंगभयापीछे मंदोपनि
 भलोहुंछ कस्वभन्या फुलसितगासियाको घासपनी देवताकासीमारहुंछ ॥ ५२ ॥ किंक
 रिष्यतिसंपर्क स्वभावोदुरतिक्रम ॥ पस्यामूफलमध्यस्थ कखायोनाभूतागत ॥ भलाको
 संगभयालोपनी कषाहुंछ स्वभावदुन्दैत कस्वभन्या आपभिन्नकोइलोतारैहुंछ ॥ ५३ ॥ शर्क चानक
 एवसबंधेन मध्येनिम्बप्रतिष्ठित ॥ मधुक्षिरसमावृत्ति निम्बकिंमधुगयते ॥ सरवरमा ३)

निम्बरोपनु दुदर महसदादुर्न तेपनि निमृतिताहुंछ तसअर्थ स्वभावफिदैत ॥ ५४ ॥ पु
 स्तकेसु चयाविद्या पाहसेसुयधन ॥ कार्यकाहेचसंप्राप्ते नसाविद्या नतेधन ॥ पुस्तक
 मालेखाकोविद्या अर्काकोहातमारहाको धन काजपयाकाघरिमालागैत ॥ ५५ ॥
 दुरस्थामीचमित्राणि निहमेहो निचवांधवा ॥ किंप्रयोजनकर्तव्य मर्थितोनिस्फलानिच
 ॥ ५६ ॥ ताधाकोमित्र हेमहनभयाकोभाईकोक्याप्रयोजनछ काममानराग्याकोनिस्फलाहो ॥
 ॥ ५६ ॥ अहवाडुमनुख्याणं दुरस्थानिचवांधवा ॥ कंताचोख्यहपाचयः काहेनोपतिष्ठ
 ति ॥ धनकोफुल ताधाकोभाईकाक्याप्रयोजनछ यतिकाजमापाईदैत भित्तामालो

३०
 २५
 २२
 गुधी नालं भवति कर्कसः ॥ सवैकादोखपनि कुं छः देश कमल को नाल ख श्रो कुं छः ॥ ६४ ॥ अमृतं शिदि
 रेवं हि अमृत क्षीर भोजनं ॥ अमृतं गुण वति भार्या अमृतं बाल भारिवते ॥ ॥ नाल को अ
 मृत आगो हो शिरवानु अमृत हो गुण भया किस्ति अमृत हो बाल ख ले बोल्या को व
 चन अमृत हो ॥ ६५ ॥ दुर्लभा प्राकृति वानी दुर्लभा सुक्ष्मी प्रभु ॥ दुर्लभा च सुहृत् नारी दुर्ल
 भा वचन प्रिये ॥ ॥ सस्कृत बोली क्षमा वत्त राजा होत की स्ति प्रिय वचन यति थो क दुर्ल
 भ हो ॥ ६६ ॥ नदिना जां हवि श्रेष्ठो नारीना च प्रती प्रता ॥ मनुष्यानां तपे श्रेष्ठो देशानां य
 त्तिर्वृत्तिः ॥ ॥ नदिमा गंगा श्रेष्ठ स्ति मा प्रतिवृत्ता श्रेष्ठ मनुष्यमा राजा श्रेष्ठ देशमा आ

चानक
 २२

३०
 २५
 २०
 १५
 १०
 ५
 ०
 CMTS. 5 10 15 20 25 30 35

पुष्पस्या को श्रेष्ठः ॥ ६७ ॥ पुत्रपौत्र जना कर्ता दासी दास समाकुलं ॥ भार्या विरहितं पुंसा य
 था न्यतथा गृहे ॥ ॥ दो एनाति कमाए कमारि येति संगत भया घनी स्ति न भया पदि
 घावने जस्तो हो ॥ ६८ ॥ सर्वे धामे वरत्नाणां स्ति यो रत्न मनु तमं ॥ तस्मात्तदर्थ नी चर्या ना
 सुख क्ता धमे न के ॥ ॥ सवै रत्न भंदा धुलो रत्न स्ति हो तस अर्थ स्ति न भया पदि धन ले क्या
 प्रयो जन छ ॥ ६९ ॥ कुस्त्री हंति कुतुम्बानी कुपुत्री हन्यते कुलं ॥ कुमंत्री हन्यते राजा राज्यं चौर
 ए हन्यते ॥ ॥ कुस्त्रि ले कुदुम्ब को नाश गर्दन कुपुत्र ले कुल को नाश गर्दन कुमंत्री ले राजा
 को नाश गर्दन ॥ ७० ॥ स्त्रीणां दोष सह श्राणी गुणो स्त्रीणि महोपते ॥ गृहाया सुतो त्यति म

७५१ रणेपतिनासह ॥ सीकोदोखहजा ६९००० गुणभन्यातीत ३मात्रद क्यक्यभन्याघाको
 रसागर्नु दोरेपाउनु सतिजानु ॥ ७१ ॥ कवयत्किन्नपस्यति किन्नभक्षंतिवायसा ॥ प्रमदः कि
 न्नकुर्वन्ति किन्नजल्पन्ति मद्यपा ॥ ७२ ॥ कविहेहलेनदेखाकोक्याङ्कागलेनखायाको
 क्याङ्कसिहेहलेक्यापोगदैन मतवाला लेक्यापोकोरैदैन ॥ ७३ ॥ पुत्रप्रयोजनं भार्या ॥
 पुत्रापिण्डप्रयोजनं ॥ हितप्रयोजनं मित्रं सर्वमात्माप्रयोजनं ॥ ७४ ॥ दोरका निमित्तसिहे
 आफ्नापिण्डकानिमित्तदोराहो हितकानिमित्तमित्रलाउनु आफ्ना निमित्तसर्वैतुल्या वानक
 उनु ॥ ७५ ॥ समुद्रावाणाभूमि प्राकारावाणाग्रहा ॥ नोन्दावाणादेशाश्चित्रावाणासि ३०

य ॥ ७६ ॥ समुद्रलेवेह्याकोपथिहो पर्यालेक्याकोछाहो राजालेवेह्याकोदेसहो सुचो
 त्रलेवेह्याकोसिहे ॥ ७७ ॥ नगहानीतनाशानी नप्राकारेणक्षका ॥ नवधुरौववंधोवा ॥
 भुझीलाभ्रकुतस्रियं ॥ घाकोधनकोपर्याले रक्षाहुंदैन वधुरोपनीहुंदैन शिरावती
 सिरोमात्ररक्षाहुंद ॥ ७८ ॥ नदीपातयतेकुरु नारिपातयतेकुरा ॥ नारिनां चनदीनाच
 स्वद्वन्द्वसहितागती ॥ ७९ ॥ नदीलेआफुतिरभत्काउद सिरोआफुकुलकोनासगर्द
 नदीकोर सिरोयेकैचलान्द ॥ ८० ॥ सत्तापार्श्वस्थितं वक्षं भत्यापार्श्वस्थितं नप ॥ पार्श्व
 स्थंपुह्वं योचितं वेष्टयंति नशंसये ॥ ८१ ॥ राहुरोआफुनजिककोदक्षसमाउद राजा

१७० ले आ पु नजिक को सेवक निको मांद छु सिरो आ फान जीक का पुह्य समाउं छु ॥ १७ ॥ नैव
 पस्यंति जातं ध कामाधो नैव पश्यति ॥ न पश्यंती मदे नमत् अर्थ दोखें न इयती ॥ जमै दे
 ३१ चिकानुपनिके हिदे छैन कामातुरोपनिके हिदे छैन अहंकारि लोपनी के हिदे छैन सधै ध
 नतु ल्या उलाभं न्या लोपनिके हिदे छैन ॥ १८ ॥ जो ए मंनं प्रसंसेन भार्या च गतयो वनं ॥ एण प्र
 त्या गत ए सत्यं वगह मागत ॥ अन्ध छाया को प व्या निको वयस गया की सिु निको संग
 मंदे सि घाफर्या को लू ऐ नी को अन्ध अभि पस्या को निको ॥ १९ ॥ लक्ष्मि लक्षणा हीने च कुल चान
 हीने च सा स्वती ॥ अ पात्रे ए मते नहि गि ऐ वर्यति या सव ॥ लक्षणा न कुन्या छे उ कि लक्ष्मी अ ३१

हित कुल मा लये भया कि सरस्वति घटिया जात मा लय भया कि सि इन्दु ले पर्वत मा पानि प
 या जसो यर्थ हो ॥ २० ॥ यस्य भार्या कुहपाच भक्त ए मनु गामिनी ॥ सत्यं मधुर भाषि च सा
 श्रिया निश्रिया श्रिया ॥ जस्का सि भून्द रि छ पुहले भन्या को मांद छु प्रीती वचन वोलाउ
 छ ते सि पुह्य पुछो भयापनि दित दि नै जवान हुं छ ॥ २१ ॥ यस्य भार्या विहृ पाक्षि कस्मदि
 कलाह प्रिय ॥ उन्न रोन्न रवा दी च सा ज ए न ज ए जा ॥ जस्को सि न ए श्री छ सदा कलाह गर्व पो
 ईसित उन्न ए उत्री गर्व पो सि के पुह्य वदै पुछो हुं छ ॥ २२ ॥ तस्य भार्या गहे नित्ये भुनी च
 प ए वजंती ॥ तस्य सी दति गात्राणि पद्मिनी वीह मा गमे ॥ जस्को सिरो पुह्य कन कुकुर

१५॥ कवचो ग्राह्यं नवाब्धं गृहं गौवं ॥ गणका कुसुताशत्रुकोपनिगर्नु दोषकु एता गृहकोप
 निगर्नु जोग्यकु एता गृहकोपमानमान ॥ १५ ॥ अकर्तव्यं न कर्तव्यं प्राणैक एव गतैरपि ॥
 ३६ कर्तव्यं मेव गंतव्यं प्राणैक एव गतैरपि ॥ नगर्न्या कामगलासे मप्राण पुण्यापनि नगर्नु
 गर्न्या कामप्राण तदभयापनिगर्नु ॥ १६ ॥ दुर्जनै सह संगेन सज्जनोपि विनस्पति ॥ प्रसन्न
 जलमीत्याहु कर्दभै कलुषि कृत ॥ १७ ॥ दुर्जन संगपयापदि सज्जनपती नासिद्ध कस्व
 न्या निर्मल जलपनि हिलोका संग ले हिले दुर्द्ध ॥ १८ ॥ कश्चि जयति दुर्भिक्षं गोभिराण्य
 नोजित ॥ जिता धरविता नारि वसुशासु सभाजिता ॥ १९ ॥ सेतिगर्न्या ले दुर्भिक्ष नासिद्ध ॥ ३०

गार्हले अभ्यागत कनजित् धन दुन्या ले सिवस्प गर्ध वसुशासु ले सभाजित् ॥ २० ॥ इति श्री
 १५॥ १५॥ चानपे सा संगहे द्वितीय शतकं समाप्ते ॥ २॥ काले चरि पुना संधि कारो यमि त्र संगहे ॥
 कार्य कारण आश्रीय काल क्षेपति पंगे उत ॥ वेलाही शत्रु सितपनि मिलु पर्द वेलाहं
 मित्र सितपनि विरोध गर्नु पर्द कारको हेतुही ॥ ३॥ शानी जन ले समये कालु पर्द ॥ ४॥
 काल पंचति भूतानी काल संह ले प्रजा ॥ काल सुप्ते सुजागर्ति कालो हि दु एति क्रम ॥ ५॥
 काल ले प्राण पका उंद्ध सुती र ह्यापनि काल जागीर हं दत स अर्थ काल जोध सो वदो दुं
 ॥ ६॥ कालात्प्रे हते बीजं फलं कालात्प्रे हते ॥ कालात्प्रवर्तते सधिर पुनः कालो हि सं

१५० ॥ ३५ ॥ हरे ॥ ॥ का लैले विचारो प्याको उमिंद ॥ का लैले फला उंद ॥ का लैले सुखि गर्द ॥ संहार पनी
 का लैले गर्द ॥ ३॥ यदि सौ भूमि एष चन्द्रा का लान माहृत ॥ सर्व संहार ते काल ॥ तस्मात्का
 लो महतां ॥ ॥ आकास दिशः पृथिवी चन्द्रः सूर्यः अग्नि वायु यो सर्वे कालो हर्द ॥ तस
 अर्थः कालं थुलो हो ॥ ४॥ किं करिष्यति वक्राचः सितायत्र नीवद्यते ॥ नग्नं दे पन कग्रामे
 एकः किं करिष्यति ॥ ॥ सन्या न भया का थारु मा ॥ बोल्या को क्या प्रयो जन ह ॥ नागा को
 समा ॥ धो वि को क्या प्रयो जन ह ॥ ५॥ कदली वन मध्ये स्थो ॥ वही मण्डप एक्रम ॥ अविद्ये कज
 न स्थाने ॥ गुण वान्कां करिष्यति ॥ ॥ को के वो भया को वन मा ॥ जसै अगि कुश कि हुर उंद ॥ ३

जसै अविद्ये कि माति स्तेरु ॥ गुनी जन मनुष्य को के हला गेन ॥ ६॥ प्रलय भी न्न मर्यादा भ
 वंति किला साग स ॥ सागो भेद मिदंति प्रलायो पिन साधव ॥ ॥ प्रलय का लमा ॥ समुद्र
 ले पनि मर्ज्या दार्द हन ॥ साधु जन हो तो के हू पनि मर्ज्या दा दार्दैन ॥ तस अर्थ साधु जन थुलो हो
 ॥ ७॥ मेह अलति कल्पान्ते ॥ मर्ज्या दं सागर स्पच ॥ प्रतिपन्न महा सत्त्वान चरंति कदाचन ॥ ॥
 कल्पांत मा मेह पर्वत पनि चंचल फुंद ॥ समुद्र ले पनि आफु मर्ज्या दा दार्द हन ॥ माहा पुरुष
 मात्रै के हू पनि आफु मर्ज्या दा दार्दैन ॥ ८॥ विद्यते सिद्धि चापत्य ॥ विद्यते ब्राह्मणो तप ॥ मा
 ह्य विद्यते नीचे ॥ दया साधु विद्यते ॥ ॥ सिद्धे च पला फुंद ॥ ब्राह्मण छेउ तप स्या फुंद ॥ नी

३५ चंदे उदि चरो कुंद साधुजन दे उदया कुंद ॥ ६ ॥ साधु सन्मान मात्रेण भवन्ति देह वि क्रिया ॥ ३
 ३६ पकार सते चापि दुर्जन केन गृह्यते ॥ साधुजन देई हात जो नै मात्र आफु सार मा शा
 नपनि दिंदे दुर्जन संग शय उपकार गम्या पनी आफु देन ॥ १० ॥ बुध बो धानि सर्वाणि
 ॥ ना बुध सा सु बो धयेत् ॥ प्रत्यक्षे चकते दीपे चक्षुर्हि ने न पश्यति ॥ ज्ञानि जन कनता सा
 सु ले बुझा उनु कुंद भूख कन के हिले पनि कुंदेन कस्य भन्या प्रत्यक्ष दिपो वाह्या पति अंधा
 ले के हि पानि दे छेन ॥ ११ ॥ ना के ला फला का ला इस्पते के पिस र्जना ॥ अत्यपि वद एकाला
 वहीरे वम नो मा ॥ १२ ॥ सर्जन हह न रि वर जस्तो वाहि ए स भो भित्र को मला दुर्जन हे हक

स्वभन्या वय रजस्तो वाहि ए स भो भित्र स भो ॥ १२ ॥ चन्दनं शीतलं चन्दु चन्दने न तु चन्दु म
 चन्दु चन्दनयोर्मध्ये साधुसंपर्क सीतलं ॥ श्रीचन्द चन्दन शीतल चन्दु मा सीतल
 इदुई वाहि पानि साधु संग वलु शीतल ॥ १३ ॥ अधमा धन मिदंति प्रीती मिदंति मध्ये
 मा ॥ उत्तमा मान मिदंति मानो हि महता धनं ॥ अधर्मि मनुष्यले धन को ईछा गर्छन्
 मध्यम मनुष्यले प्रीतिको ईछा गर्छन् उत्तम मनुष्यले मानको ईछा गर्छन् वडाको मान
 धन हो ॥ १४ ॥ मद्धिका वलु मिदंति धन मिदंति पार्थिव ॥ नीचा कलह मिदंति साति मिदं
 तिसाधव ॥ १५ ॥ मिगा घाई को ईछा गर्छन् एजा ले धनको ईछा गर्छन् नीच हक लह को ईछा

७५ गच्छेत् साधुले सात्त्विको इहा गच्छेत् ॥ १५ ॥ इत एवार्थमिदंति रूपमिदंति दारिका ॥ ज्ञातय कुल
 मिदंति स्वर्गमिदंति तापसा ॥ १६ ॥ अहमनुष्यहृदयनको ईशा गच्छेत् स्त्रीहृदयको ईहा गच्छेत्
 ७६ ज्ञानिहृदयको इहा गच्छेत् तपसिहृदयको इहा गच्छेत् ॥ १७ ॥ अतिले सेनयद्वय मति
 लोभेनयत्सुखं ॥ पापीदायया दृष्टि नैवसाधुविद्यते ॥ १८ ॥ अतिले भले सुखगर्नु अर्का कनपी
 दादिनु यति थोक साधुक्षेदेन ॥ १९ ॥ असक्य मा भेद प्राज्ञ अकार्य नैव कारयेत् ॥ स्वल्पका
 र्ये न कुर्याच्च नीस्फुल नैव सेवयेत् ॥ २० ॥ ज्ञानिहृदये आकुलेन सकया को काम गच्छेत् ॥ २१ ॥ सै
 ले सैलेन मा भिजेय मोक्ति किं न गजे गजे ॥ साधवो न हि सर्वत्र चन्दनं चर्वन् वने ॥ २२ ॥ सर्वे पर्व ३१

तमाभिलाषुं देन सर्वे हतिदे उगज मोदि कुं देन सर्वे मासूपनि साधु कुं देन सर्वे वनमा ॥ २३ ॥
 खाउ कुं देन ॥ २४ ॥ पाकार्ये युयुक्तात्मा स्वकार्ये शिष्य साधयत् ॥ सुहृत् कार्ये शुनिर्वृत्ति
 एज कार्ये युचिन्ते ॥ २५ ॥ अर्का का काम मा जुक्ति गर्नु आका काजमा चादो साधनु मित्रको
 काजमा तन मन गर्नु एज को काम मा पाए क्रमि कुनु ॥ २६ ॥ जले लेखे च नीचा नां यत्कृत तत्र
 हस्यते आचरं साधुवापी नां सिलालेखे च तिष्ठति ॥ २७ ॥ नीचले गम्या को काम पाति मा
 लेखा जस्ते अर्थी हो साधुले गम्या को काम धुगा मा लेखा जस्ते ॥ २८ ॥ महता मा पद
 संती महता मेव संपद ॥ इत एवमनुष्ये यु नापदो नैव संपद ॥ २९ ॥ वडा कन आपदा पति

५५

३८

पदं ऐश्वर्य्यपदापनिपाउंछु. होतामनुष्यकन. आपदापनिपाउंछु. ऐश्वर्य्यपनिपाउंछु. देन.
 ॥२२॥ शंभुसुखंतिपत्रेण. वसुशेखरो वन्दमा. विष्णुस्मरणमात्रेण. महासंकरसंप्रते. ॥
 अर्कपत्रले श्रीमहादेवशंतोखंछु. वसुसेखरो वन्दमा संतोखंछु. स्मरणगीरविष्णु.
 संतोखंछु. वदामनुष्यकन हातजोने मात्र संतोखंछु. ॥२३॥ लेखकपाथश्रैव. एवाम्येसा
 सुचिंतका. ॥ सर्वव्यसनिनो भूछा. क्रियावंतश्च परिउते. ॥ लेखन्या. पाथगर्मा. सासुपठ
 न्या. व्यसनि. ५ सर्वे भूखंछु. जो इश्वरको भावनागर्मा. यती परिउतहुन. ॥२४॥ वानीजे
 पशुवानिजे. एजसेवातपो धने. ॥ श्री ऐश्वर्यादि कुर्वन्ति कातराः कृषिवाहका. ॥ छोदा ३८

कोवेपार. एजाको सेवा. तपस्या. ५. ज्ञानी पुढ्यगर्धन. कातरा पुढ्यलो. खेतीगर्धन. ॥२५॥ वृ
 जधनार्थि वानिजे. विद्यार्थि च वहु भूत. ॥ अतुकारा सवन्मार्थि. मानार्थि न पती वजेत.
 धनतुल्याउन्नाले व्यापार गर्नु. विद्याकमाउन्नाले. धेरै शास्त्रपहुन. छोए काई द्वागर्मा लेखी.
 तुकारा मास भोगगर्नु. मानको इच्छागर्मा लेखी एजाको सेवागर्नु. ॥२६॥ मुखं पञ्चदला कां.
 वाचा चन्दन शीतलं. हृदये कर्तुं संयुक्तं. त्रिविधं धूर्तलक्षणं. ॥ कमलका फल जसो मु
 ख श्रीखन्द जसो वचन. हृदय मा भन्या करौति जसो. योतिन धातुकारा क्षण हुन. ॥२७॥
 दुर्जन प्रियवादी च. विश्वासं नैव कारयेत्. मधुश्रवति जिह्वये. हृदि हला हलं वलं. ॥

१४० दुर्जनहृसित विस्वासनगर्नु कानभन्या जिभ्रामाश्रुमत पेतमाविषकुं द ॥ २८ ॥ एवः स
 ३२ र्प्यमात्राणि पादिद्राणि पस्पति ॥ आत्मनो विल्लमात्राणि पश्यन्ती पिनपस्पति ॥ ३३ ॥ दुर्ज
 नहृश्रुर्काको दो एयो पा मानभयापनि देखिंदु आकादो चतविरा प्रमाण भयाप
 नी देखिंदेन ॥ ३२ ॥ दर्शनीया श्रयो मूर्खा धनवत्तश्च निर्गुणा ॥ ३३ ॥ दुरस्था पी च दृश्यते किं
 सुकायिव पुष्पिका ॥ ३४ ॥ यो मूर्ख लोक द धनी एवो भयापनी निर्गुणिको केहि कामला
 गदेन जसैता धावस्याका लाहाको फल फलपा ॥ ३० ॥ मूर्खो पि परिहर्तव्य प्रत्यक्ष दि
 पदः पसु ॥ ३१ ॥ भिद्यते वाक्य शैलेन अहं फल फलको यथा ॥ ३२ ॥ मूर्ख लोक कनघादि दिनु ॥ ३३ ॥

कानभन्या दुई सुताको पसु हो वन्यनभन्या वानजस्तो गोडामा भिज्याका काठा जस्तो
 रिकनु नहुन्थ्या ॥ ३४ ॥ सर्प्य कु एव कु सर्पा कुः ता ए ॥ ३५ ॥ मंत्रो यधिवस सर्प्य एव के
 नोपशा यति ॥ ३६ ॥ सर्प्यपनी मायाको हां जाता मनुष्यपनि मायाको हां जाता यहि सर्प्य
 को क्या हो भन्या सर्प्यता मंत्रो यधी रोवस्य गर्नु हां जाता केहि रोपनि वस्य गर्नु हुंदैन ॥ ३७ ॥ ह
 स्ति हस्त सह श्रेत शत हस्तेन वाजिन ॥ ३८ ॥ श्रु को नाद श हस्तेन द शत्यागो न दुर्ज नात ॥ ३९ ॥ हाति दे
 शि हज्जार हात ता धा रहनु घोडा देखि सय हात ता ठार रहनु शि ३० हुन्थ्या देखि दश हात ता धा
 रहनु दुर्जन देखि दश त्याग गर्नु ॥ ४० ॥ हस्ति नो कु श हस्तेन कसा हस्तेन वाजिन ॥ ४१ ॥ श्रु कु ल

७५

४०

गडहसेन खडुहसेन दुर्जना ॥ १ ॥ हाटिकन अंकुस देखाउनु घोडाकन कोर्दा देखाउनु सी
 डूफुन्याकन लहुरो देखाउनु दुर्जन कन खडु देखाउनु ॥ ३४ ॥ दुर्जन परिहर्तव्य शास्त्र नालं
 कृतोपि सत् ॥ मणिनां भूषणं सूर्य किमसौ न भयंकरं ॥ ३५ ॥ शास्त्र पद्धा को भयापनी दुर्ज
 न को पास न गर्नु मणि भयापनि सूर्य को पास न गर्नु दर्ता गेहें ॥ ३५ ॥ पात्रा पात्र विशेष
 सेन सेन पंत गया रथ ॥ लनानी भ्रयते शीत शीलाणी भ्रयते विसं ॥ ३६ ॥ पात्र अपात्रा को
 विचार गाई जै हो घास दीकन गाई दुद दिंदु दुद दीकन सूर्य ले विख दिंदु ॥ ३६ ॥ शुद्ध शत्रु मि
 मि जाल्या नोपे खेत क दाचन ॥ काले दुर्जन मायांते तण स्थं वीहू बीज वतू ॥ ३७ ॥ शत्रु सानु छ

भनी अमार दन गर्नु ओसर पारि नास गर्नु जसो घास मा थोरै आगे ले पनि धोरै ॥ ३७ ॥
 वरि के कर के दोषा असि तिर्म धुमिंगरो ॥ शतं काने चो चो चो चो कुपु स्यान्न न विद्यते ॥ ३८ ॥ देहा
 आघाछे उसाधि ६० दोष दत्त के हाजु गाछे उअसी ६० दोष दत्त काना घोर दाछे उअसंखे
 दाब दत्त ॥ ३९ ॥ थान भ्रस्तो दुए चोरे निहमे हो निपरि त्यजेत ॥ विश्वास समये कार्य वि
 ॥ अस नृप गच्छती ॥ ४० ॥ थान भ्रस्त भयाको निर्यता कपटि सित संग्रह न मर्नु विश्वास ग
 या नास पछे ॥ ४१ ॥ मडु नेव मडु हंति मडु नाहंति दाहृणं ॥ नासाधं मडु ना किंची तः
 स्मति क्षान्ते मडु ॥ ४२ ॥ जो कषराछ सो साहो को नास गर्नु कपल हो न सका को केहि

७५५ दैनतसमर्थ. साहो भंदा कवल साहो हो ॥ ४० ॥ वने प्रवर्तितो वं हि. दहन्मूलानि रक्ष
 ती ॥ समूलं मूल यति या. योगो मृदुत सीतलं ॥ ४१ ॥ वनमाश्रमो लाग्यापनि. मूखको
 ४९ जो एरह द. फानिले ताज ए सुद्रा उषे ली लो जां द ॥ ४२ ॥ थुलारो मावली वर्द्ध. कत्या च वहुभा
 यिती ॥ इरवानी चक्षु गाणि. दूरत परी वर्जयत ॥ ४३ ॥ थुलारो भयाको गोह. कु ए उ ए उ
 न्या के ति. कं न्या. कि ए लाग्या को खेत. यति तां टै दे सि द्दो दनु ॥ ४४ ॥ रहस्य भेद मेथुन्य
 पा दोखानु कीर्तनं ॥ कलह प्रकृति भूव. दूरतः परी वर्जयत ॥ ४५ ॥ गुप्तरूप प्रकास गम्यायु - वानय
 काको बुद्धि गम्या. रि साहा. यसा कनता थै च पाउनु ॥ ४६ ॥ शुभ भुक्तं गज मत्त गावश्चै ॥ ४७

वपुस्सतिका ॥ अथ चातपुरो दासि. दूरतः परी वर्जयेत् ॥ ४८ ॥ घास घाई वस्या को घोडा व
 रुला याको हादि. व्यस्यासि. भुक्त्यारि गार्ड. दावा का के ति. यति तां टै द्दो दनु ॥ ४९ ॥
 दुर्जनं च सदा भिन्न परस्वामि रतासि य ॥ गो जी हा वस्तु जी हा च. दूरतः परी वर्जयत ॥ ५० ॥
 र्जन भिन्न. पा पृष्ठ सित रेवल्या स्वासि. फात्या का लुगा. वृद्धि गार्ड. यती तां टै वात द्दो दनु
 ॥ ५१ ॥ न विस्व स्ये द मित्र स्य. मित्र स्या पि न विस्व स्येत् ॥ कदा चित्कु पितो मित्र. सर्व गुह्यं प्र
 काशयेत् ॥ ५२ ॥ इन्द्रु संग विश्वास न गर्नु. मित्र संग पनि विश्वास न गर्नु कदा चित् मित्र रि
 साया पदि प्रकास गर्ता ॥ ५३ ॥ न विस्व स्ये द विश्वासे. विश्वासे नैव विश्व स्येत् ॥ विश्वा

बुधो साभयमुत्पन्नमृतापवीनिकुंतती ॥ अविश्वासि विस्वासिदेउविश्वासनगर्नुविश्वा
 सगमाभयउत्पन्नहुं ॥ ४१ ॥ नदिनां च नद्योनां च शृंगी तं शसुपा निनां ॥ विश्वासं नैव क
 र्त्तव्यं ॥ सिधु राजकुले सुच ॥ नदिसित नखला मूसित दिउ हुन्पासित तारवार समात्मा
 सित विणुसुसित जगकुलासित विश्वासनगर्नु ॥ ४८ ॥ नदितीरे सुयवृक्षा यान्यनारि
 निराभिया ॥ सासन्न रहितो राजा न भवंति विरायुष ॥ नदिकातीरको वृक्ष आधारेन
 भयाका स्वास्ति मंत्रि न भयाको राजा धेरै वाच्य देन ॥ ४२ ॥ यदि देहा स्वतं प्रीति विणिता तत्र
 नका एयेत् ॥ युतमर्थ प्रयोगं च परोक्ष दार्दर्शनं ॥ धेरै संमप्रितिर हो स भन्या ले तिन्यो

वानक
 ४२

कतगर्नु जुवाने खलानु दाम उद्धाए नदिनु एकात्तमा अर्काको स्वास्ति नहेर्नु ॥ ५० ॥ नगदेउ
 स्त विश्वासं न कुर्या दल विग्रह ॥ आत्मनो पितथा को धं मित्र वै न कारयत् ॥ दुस्त संग
 विश्वासनगर्नु दलले जगडानगर्नु गिसाहान हुनु मित्र संग बैम्याई नगर्नु ॥ ५१ ॥ कुनयं मित्र
 जानां विपुं च विषयीयति ॥ प्रवाजी न वृत्त भुसं न भवंति सदा वुधै ॥ अग्याई मंत्री राजा दे
 स्पाका पोई प्रतभंग भयाका वाह्याण संन्यासि यतिको सेवा जानि जन हूले गर्दै ॥ ५२ ॥
 कुमंत्रे नास्ति विश्वासं कुभार्या यां कु तो एति ॥ कुराजे नास्ति निर्वृत्ति कुदेइ नास्ति जीवितं
 ॥ ॥ कुमंत्रि देउ विश्वास कुं देन कुसुसित रति कुं देन कुराजे मानि वृत्ति कुं देन कुदेइ मावा

१५३ अनुदैत ॥ ५३ ॥ नास्ति सत्यं सदा चोरे नाडौ च विपली पतौ ॥ मध्ये पेत भुह नास्ति यत कारो
 ४३ त्रये न हि ॥ ॥ चोरे देउ सत्यं देन वास्या कापो इवाह्मणं देउ सुचिं देन मतवाला रो इति
 मित्रा येन जुवास्या संग चोति नै थोक देन ॥ ५४ ॥ दो विप्रो विप्र मग्निं च दं पत्यो गृह्म सिखा
 यो ॥ ॥ अंतरं नैव गत्वा रहस्य व स भस्य च ॥ ॥ इई वाह्मणं कार अग्निका गृह्म सिखा का
 र महादेव कार वसाहा का मात्वा त न जानु ॥ ५५ ॥ लोक जात्रा भयं लज्जा दासि न्य त्याग सी
 तला ॥ पंचयत्र न दिद्यन्ते न कुर्यात्तत्र निर्वृति ॥ ॥ लोक जात्रा भयं लज्जा तपस्या त्याग ईपाच
 थोक न भया को दे श मान वरु ॥ ५६ ॥ भाजतं श्रुता यांति न वेक ल्प वदु श्रुतं न नारि स्थि

वानर

४३

१५४ इति स्यात् न मूर्ख सस्कृतं वदेत् ॥ ॥ गाजल सेतो देन शास्त्र जात्या देउ कपत देन स्वादि
 देउ स्थिर इति देन मूर्ख देउ सस्कृत वोलि देन ॥ ५७ ॥ अणो शोषाग्नि शोष श्रुवां धि शोष
 त्तथैव ॥ पुनः वर्द्धयते यस्मा तस्मा देयं न कारयेत् ॥ ॥ अणो शोष व्याधि शोष अग्नि सेव
 योति त शोष राखनु देन फेरी २ वीर २ आ ई ६ ॥ ५८ ॥ उद्देग कलाह कणु पुत मर्थ परा सिद्धये ॥ नि
 द्रा मैथुन मातस्य सेवते ते हि वर्तते ॥ ॥ आति रहनु कलाह गर्नु कन्या उनु गुवा रेवतानु मर
 घानु परा सिद्ध गमन गर्नु निद्रा मैथुन आलस्य येति थोक काज असोज से सेवा गम्या तस्य
 तस्य वद ॥ ५९ ॥ पादा पाश्च परिवाद परस्य च ॥ परिहास्यं गृहस्थाने यत्नत परी र्वर्जये

॥ ॥ ॥

१४॥ पा. अस्ति. पा. धन. पा. निम्ना. येति थोक गुरु स्थान मानगर्नु ॥ ६० ॥ परे सकार्य हतां.
 ४४ प्रत्यक्षप्रियवादिच ॥ वर्जयता इशं मित्रं विषकुं भं पयो मुखी ॥ ॥ पिथ्यापरि विगात्या. मुख्या
 जीमाभिथोगरीवोराया. एस्ता संगत भयापनी. नगर्नु गयो भं न्या मास पान्या दन्. क
 सोहे भन्या विषले पुन्या कागाया मा महलेटा का जस्तो कुं दन् ॥ ६१ ॥ उदे सचक्र दत्तं च. कु
 भाय्या कुन दितथा ॥ कुद्रव्यं च कुभोजपंच. वर्जयत्पणितः सदा ॥ ॥ कु. अन्न. कुदिश. कुवृत्ति.
 कुकाम कुचरी अस्ति. कुमदी. कुद्रव्य. यति थोक शानिजनलोदो दनु ॥ ६२ ॥ उर्वसी यदि हृषेणा. वानद
 रं भायदितिलोतमा ॥ गोपाली मेनका चैव. वर्जनीया पास्त्रिये ॥ ॥ उर्वसि. रंभा. तिलोत ॥ ४४

मा. गोपाली. मेनका. अफराजसि एषु भयातपनी. पास्त्रि दोदनु ॥ ६३ ॥ येसु कार्ये सुविदे
 सु. सहमाधि फलोदया ॥ विपत्तिषु महादोरा. परिवर्ज्य द्विचक्षाणा ॥ ॥ जश्ले कार्य माफेदग
 छ. तत्कारो फलमित्योतपनि विपत्तिमावदो दोषियो विचक्षनलोदोदनु ॥ ६४ ॥ भक्ता भक्त
 समेयस्य कार्य कार्य चतुल्यतां ॥ सदा कार्ये सुसंदेहा. भेतव्यं सर्वदा वुधै ॥ ॥ यो भक्त.
 यो अभक्त. यो काम. यो अकाम. भनी नजो न्या. सवै काममा संदेह माया. यस्ता कनशानी
 जनले सदा दानु ॥ ६५ ॥ भेतव्यं मकुलीनानां. राजापोपजीविनां ॥ ॥ भेतव्यं ज्ञानशत्रु नो. क
 त्यापूर्वापकारिणां ॥ ॥ अकुलीदेवी पनी दएनु पद्य. एजादेवी पनी दएनु पद्य. ज्ञानी

७५० सुचिर्नष्टप्रतिवृत्ता ॥ सुचिः क्षमाकरो एता संतोषो वृं ह्य ए भुवी ॥ ॥ भूमिमाप याकोपा
 ६७ निभुचिः प्रतिवृत्तासु भुचिः संतोषि वृहस्पति भुचिः क्षमावत्त एता सुचि ॥ ७१ ॥ भुचिर्भूमिगतं
 तोयं यत्र लेपो न विद्यते ॥ लेपस्थाने परिस्पृश्य अन्यस्थाने भुचि भुचि ॥ ॥ भूमिमागया
 कोपानि भुवी जाह्नव्या कोटि न लिप्या कोथा उदोदि अहजगा भुचि पवित्र ॥ ८० ॥ भस्म
 स्प भुच्यते कां स्पे ता प्रु आ स्पे न भुच्यते ॥ एता भुच्यते नारि नदी देगे न भुच्यते ॥ ॥ ए
 एतिलोका स्व सुद्रुं छ अमि लोता वो सुद्रुं छ एतल्लो भौ ली भुद्रुं छ नदी वेगले
 भुद्रुं छ ॥ ८१ ॥ पितुरातपुरां दद्या मातुर्दद्या महानसं ॥ गोघृणात्प्रसमेदद्यात् स्वय

मेव कधी वृजेत् ॥ ॥ वावुलो अंतपुरादिंदा आमाहो भान्सादिं दत्त गाईलो आफु समदिं
 आफु लोकमाई पश्य ॥ ८२ ॥ कपिला क्षीरपानेन ब्राह्मण गमनेन च वेदाक्षर विचार ए
 मुद्रो न के वृजेत् ॥ ॥ कईली गाईको दुद खान्या ब्राह्मणी गमन गर्व्या वेदको अक्षर चर्च
 गर्व्या भुद्रुकन नर्क जां छ ॥ ८३ ॥ भुद्रु हस्तेन यो भुक्ते मासमेकं निर्तरं ॥ जीवमानो भये दुद्रो
 मृतः श्वान भुजायते ॥ ॥ ब्राह्मणले भुदिनी का हात वात एक माहिना संमखाया पदि जीव
 ज्वाल संम भुद्रु हो मया पदि कुरको जोनी भाजनी छ ॥ ८४ ॥ स्तनीहिना स्तु यो नारि छतहि
 न स्तु भोजनी ॥ वस्तुहिन मलंकार विद्याहीन द्विजोत्तम ॥ ॥ दुदनकुन्यासु घृत भयाको

५५ श्री भोजन-तागा को गहना-विद्यामभया को वाहना-यतिको स्वभाव फुंदेन ॥ ८५ ॥ शोभते सलि
४८ लेपन-शोभत्यद्विखतो द्विज ॥ शोभत्यतपसं युक्तो-बुद्धश्रुत्यस्य शोभते ॥ ८६ ॥ जलमाक मल
को स्वभा फुंद-वाहना शत्रुदधी स्वभा फुंद-शानितपस्या ले स्वभा फुंद-शुभे घाउ ले स्वभा फुंद-
॥ ८७ ॥ ज जो स्वयं-च विप्राणां-पूर्वनां कल हो स्वयं ॥ पुरुषोत्तम नाहि मां-गवान वत एण स्वयं
॥ ८८ ॥ वाहना को उदाहा जग्य गर्नु-मूर्ख को उदाहा कलह गर्नु-स्वार्थ को उदाहा खस मूख स्व
गर्नु-गर्ह को उदाहा कवरा घास घानु ॥ ८९ ॥ अग्नि हो न फले वेद-शीली व त्रिफलं श्रुती ॥ र
ति पुत्र फलाना हि-दत्त भुक्त फलं कुर्वे ॥ ९० ॥ वेद को फल अग्नि हो न फल-पुण्य भुक्त को फ

रशिला व न फल सिद्धि फल रति पुत्र हो-धन को फल दिन घानु हो ॥ ९१ ॥ अग्नि द हति ता
पेन-सूर्योद हति रस्मिभि ॥ राजा द हति द ले न-तपस्या वाहना द हेत ॥ ९२ ॥ आगो का ता
पले पो ल द-श्री सूर्य का किरण ले पो ल द-राजा ले द राउ गी पो ल द-वाहना ले-तपस्या
गी पो ल द न ॥ ९३ ॥ ज न सां के म तं मां स-को न म धिते दधी ॥ तर्ज न्या द त प स च-तुल्य
गो मां स भक्षणां ॥ ९४ ॥ नाल पात को तर्का हि-मया को मासु-तर्जनी अंगुली ले दात मा क नु-
हात ले मथ्या को दाहि-यति गो मां स तुल्य हो ॥ ९५ ॥ न ह न्या त म ति द द्यात्-धन्य मानं न द श्य
ते ॥ शंका त्रयं परि त्यज्य-मक्ष मां स जु धि छि ह ॥ ९६ ॥ आ फले का तु दैन-य च न दि नु दैन मा

१५१ माकोहेर्नैत. योतिस्संकादोदि. मासुषायापापदैतहेजु धिष्टिर. १११ निमोसभक्षणां
 दोसं. नमद्यनचमैथुनं. ॥ प्रवत्तेरेवभूतानां. नवतिसुमहाफलं. ॥ मासुषायाकोम
 ४२ दिरायाकोमैथुनगम्याकोपपतादैत. पानुदोषावदोपुंत्पद्य. १२॥ चतुःसाम
 रपर्यत्रं. योदशात्पथिवीमिमं. ॥ नवादेचापियोमोसं. नुत्यमेतद्विदुर्वथा. ॥ वास
 मुद्रलेवेष्ठाकोपथिवादानदियाकोपुंत्पजोमासुखादैत. त्याफलपाउद्य. १३॥ अग्नि
 एपत्तियोभूषा. सप्य एजकुलानिच. ॥ नित्यमेचापचारेण. सद्यप्राणहरणिषत्. ॥
 आगो. पानि. रिशु. मूर्ख. सप्य. एजा. ईनलोसदाउश्चारणगरिषाणहरणगर्दन. १४॥

भुष्कमासस्त्रियोदद्या. वातार्कसहृणोदधि. ॥ प्रभातेमैथुनंनिद्रा. सद्यप्राणहर
 णिषत्. ॥ सुकजाकोमासु. वृथित्ति. विहानकाद्याम. वालोदधि. विहानकामैथुन
 निद्रायेतिथोकरोचादैप्राणलिंदन. १५॥ सद्योमोसद्यतसद्य. वालास्त्रिधीभो
 जने. ॥ उलोदकतहृद्या. सद्यप्राणकरणिषत्. ॥ आतामासु. सोंमिषत्. त
 हृणिस्त्रि. दुद्भाट. हृत्कोद्या. तातोपानि. योद्धवकरोचादैप्राणवठदद्य
 न. १६॥ अन्नादस्रगुणंप्रसृपिषादस्तगुणंप्रय. ॥ पयोदस्रगुणंमोसंमोसाद
 सगुणंघतं. ॥ अन्नचाहिआठगुणवठताएतिमाद्येतिचाहिआथगुण

वटतादुदमाह ॥ २८ ॥ वाहि आथ गुण वटतामा सुमाह ॥ मासु वाहि आथ गुण व
 धता घमाह ॥ २९ ॥ पंचक्षिप्रविनस्यंति सज्जोलु वश्रुयो नर ॥ अभिमानी च
 कामि च गृहे धितथैव च ॥ ३० ॥ यतिपाचजना चादे नास हृद्य को को भन्या ॥ अ
 तिलोभिः अहंकारि हि च ॥ हिनाम्या गृहमिन्दक ॥ ३१ ॥ गोभिर्विप्रेभ्यु वेदेभ्यु
 सतभिः सद्यवादिभिः ॥ अलुष्वैदानशीलैः सप्रभिर्धार्म्यते महि ॥ ३२ ॥ गाधिलो वा चानक
 ह्मणालो वेदलो सत्यवादी लो अलोभि लो दाता लो येति सातलो पथि विधारणा ॥ ५०

जन्माकोह ॥ ३३ ॥ असारये इह संसारो सारमेतच्चतुष्टयं ॥ कास्यावाससतासगो गं
 गाभः सभूद्रजन ॥ ३४ ॥ यस्य असार संसारमा सारभनेका चारथोकह ॥ क्वाक्या भन्या
 कासिवासगर्तु श्रीमहादेवको पूजागर्तु साधुसंगवधु गंगाजलपीडनु यतीथोक
 सार ॥ ३५ ॥ इति श्रीगुप्ती चानक्य सारसंग्रहे तृतीयसतर्क समाप्य ॥ ३६ ॥ इति सत्य
 र ॥ ३७ ॥ सारमीती आचरण सुधी ८ ऐज ४ मा भद्र पु मध्येति वक दे तो ल वहे वै द
 कारि प्रसाद लो ले वि सिद्ध ग रे को हो ॥ ३८ ॥ यादृष्टं पुस्तकं हस्तं तादृशी लिखितं मया ॥
 यदि भुङ्क्षो मभुङ्क्षो वा मम दोषो न दियोत्य ॥ ३९ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥

30
25
15
10
5
0

CMTS.

5

10

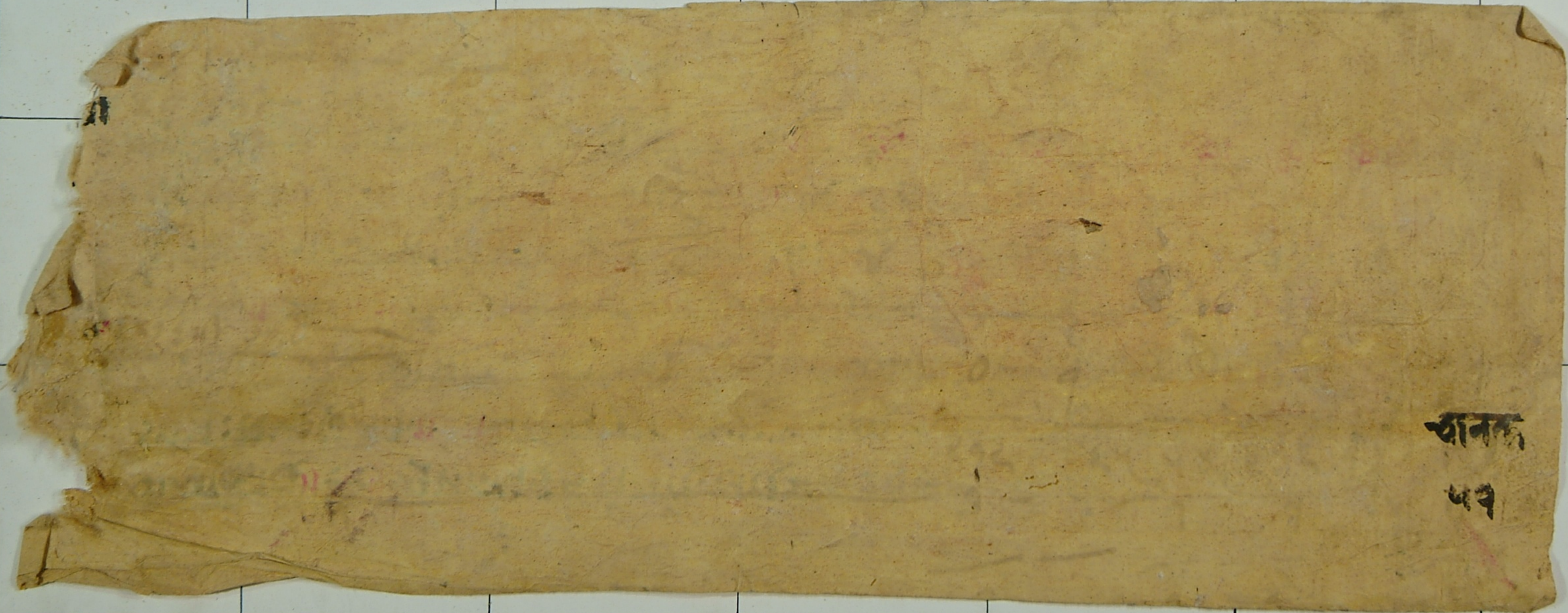
15

20

25

30

35

शनि

५३